

**UNIVERZITA JANA AMOSA KOMENSKÉHO
PRAHA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2013

ALENA ROČKOVÁ

**UNIVERZITA JANA AMOSA KOMENSKÉHO
PRAHA**

Bakalárske kombinované štúdium
2012 – 2013

BAKALÁRSKA PRÁCA

Alena Ročková

Rodina ako výchovná inštitúcia a jej historická premena

Praha 2013

Vedúci bakalárskej práce:

PaedDr. Eva Frýdková, PhD.

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Studies
2010 - 2013

BACHELOR THESIS

Alena Ročková

Family as an educacional institucion and its historical
transformacion

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PaedDr. Eva Frýdková, PhD.

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená Bakalárska práca je mojím pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Všetku literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovaní čerpala, v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitetnej knižnici.

V Prahe dňa

Meno autorky

Pod'akovanie

Chcela by som sa poďakovať PaedDr. Eve Frýdkovej, PhD. za jej ústretovosť, cenné rady a podnety, ktoré ma inšpirovali pri tvorbe tejto práce.

Anotácia

Bakalárska práca sa zaoberá pohľadom na rodinu a jej výchovnú činnosť, ale aj na rodinu z historického hľadiska. V prvej časti sa zameriavame na základné pojmy, charakterizujeme rodinu, jej funkcie a nahliadneme do domácnosti a jej fungovania. Druhá časť popisuje výchovnú funkciu rodiny a výchovné prostredie. Objasňujeme metódy rodinnej výchovy a samotnú výchovu, ako historický fenomén. Tretia časť vypovedá o historickom vývoji rodiny v rôznych starovekých štátoch. Popisujeme rodinu a rodinnú výchovu konkrétne v starovekom Ríme, starovekom Grécku a v Sparte a Aténach. Oboznámime sa tam aj s postmodernou rodinou. Touto bakalárskou prácou chceme poukázať na dôležitosť rodiny v súčasnosti. Historickým pohľadom na rodinu v minulosti si dokážeme uvedomiť, akým dlhým vývojom prešla rodina a ako sa dokázala časom zmeniť.

Kľúčové pojmy

Domácnosť, ekonomika rodiny, funkcie rodiny, história výchovy, metódy rodinnej výchovy, nukleárna rodina, rodina, výchovná funkcia rodiny, výchovné prostredie.

Annotation

This thesis deals with the view of the family and its educational activities but also on the family from a historical perspective. The first part will focus on basic concepts, we characterize the family, its functions and to inspect the home and its operation. The second part describes the educational function of the family and educational environment. Clarify the method of family education and training itself, as a historical phenomenon. The third part tells about the historical development of families in different countries. We describe a family and family education specifically in ancient Rome, ancient Greece and Sparta and Athens. In an exploratory part we have characterized research merit, become familiar with the respondents and carry out research, which also evaluated.

This bachelor work we want to show the importance of the family today. Historical perspective on the family in the past, we realize what has gone a long way as a family is able to change over time.

Key words

Home, family economics, family function, history of education, methods of family, nuclear family, family, educational function of the family, educational environment.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. RODINA.....	10
1.1 Charakteristika rodiny.....	10
1.2 Funkcie rodiny.....	16
1.3 Rodina, domácnosť a ekonomika.....	21
2.VÝCHOVA V RODINE.....	28
2.1 Výchovná funkcia rodiny a výchovné prostredie.....	28
2.2 Metódy rodinnej výchovy.....	32
2.3 Výchova ako historický fenomén.....	34
3. HISTORICKÝ VÝVOJ RODINY.....	38
3.1 Rodina v starovekom Grécku.....	38
3.2 Rodina v starovekom Ríme.....	40
3.3 Rodinná výchova v Sparte a Aténach.....	42
3.3.1 Spartánska výchova.....	42
3.3.2 Aténska výchova.....	44
3.4 Rodina a rodinná výchova v iných obdobiach.....	45
ZÁVER.....	48
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	49
ZOZNAM OBRÁZKOV A GRAFOV.....	52

ÚVOD

Rodina je inštitúcia, ktorá má veľký význam pre dnešnú populáciu a spoločnosť. Tak ako sa postupne menila spoločnosť menila sa v priebehu rokov aj rodina. Zmenil sa jej charakter, jej zloženie, ale aj výchova. Ak spomenieme slovo rodina, každý z nás si predstaví klasický model, otec, mama a deti. Platí to však aj dnes? Ako sme si už uviedli, charakter rodiny sa zmenil. Odráža sa to napríklad, v jej zložení. K zmenám, ktorými rodina prešla prispela aj spoločenská situácia. Zahŕňa to výchovu detí, ich prístup k povinnostiam, k ľuďom a pod. Zastávané hodnoty, ktoré sa považovali za dôležité v minulosti už dnes neplatia, alebo nemajú taký vplyv ako kedysi. Pokrok techniky a vedy sa odráža v rodine, v škole, v spoločnosti a tak výrazne vplýva ja na rodinnú výchovu. Ako sme už spomínali, zmeny v rodine a vo výchove nám prináša spoločenské dianie, ale to čo ostáva a je ustálené, je zákonom ustanovená rodina. Je to rodina, ktorej sa venujeme v našej bakalárskej práci. Nazývame ju klasická, nukleárna rodina. Tá, ktorú každý z nás pozná. Charakterizujeme ju, zároveň objasňujeme faktory, ktoré ju ovplyvňujú. V rodine, ako vo výchovnej inštitúcii sa spĺňajú určité funkcie a využívajú niektoré metódy výchovy, s ktorými sa bližšie oboznámime v ďalších kapitolách. Na rodinu pôsobia rôzne faktory a odráža sa v nej aj veľa aspektov, ako sú vplyv spoločnosti, techniky a pod. Ovplyvňuje to aj domácnosť, ekonomickú situáciu a aj prostredie. Práve ono má veľký význam pre rodinnú výchovu. Čo všetko pojem prostredie obsahuje a ako je spojené s rodinou si opíšeme v jednej z kapitol. V minulosti sa rodinná výchova od výchovy súčasnej odlišovala. Záležalo aj na tom, v ktorom období sa rodina nachádzala a podľa toho sa menily jej zvyklosti a aj výchovné metódy. Spoločenské dianie malo všeobecne veľký vplyv na rodinu. V našej práci sa oboznámime s rodinnou výchovou a samotnou rodinou v konkrétnych starovekých štátoch, aby sme získali obraz aj o tom, akým historickým vývojom prešla rodina. Venovali sme sa histórii rodiny a rodinnej výchove v starovekom Grécku a v starovekom Ríme. Veľmi zaujímavá rodinná výchova sa odohrávala v Sparte a v Aténach, preto sme sa zaoberali aj

rodinou v tomto historickom období. Modertná a postmoderná rodina má tiež svoje špecifiká a aj o nich sa konkrétnejšie dočítame v jednej z kapitol tejto práce. Touto bakalárskou prácou sa snažíme poskytnúť čitateľovi informácie o rodine a jej rôznych premenách v spoločenských obdobiach.

1. RODINA

1.1 Charakteristika rodiny

Rodina má pre každého osobitný význam. Poskytuje svojim členom ochranu, spoločnosť, bezpečnosť a v súlade s konkrétnymi kultúrnymi vzormi a tradíciami aj socializáciu. Celý náš život sa pohybuje v rodine. Narodíme sa v nej, rastieme v nej a učíme sa v nej žiť svoj vlastný život. Rodina je základ spoločnosti. Tá ju ovplyvňuje a naopak aj rodina ovplyvňuje spoločnosť.

V bežnom povedomí dnešného človeka vystupuje rodina ako spoločne žijúca malá skupina ľudí spojená pokrvnými zväzkami a úzkymi citovými väzbami. Rodina sa však v priebehu dejín vyvíjala a s ňou sa menilo aj postavenie jej jednotlivých členov (Kraus, Poláčková, et al. 2001).

Rodinu v súčasnosti možno považovať za inštitucionalizovaný sociálny útvar najmenej troch osôb, medzi ktorými existujú rodičovské, príbuzenské, alebo manželské väzby. Základom rodiny vo všetkých dosiaľ známych spoločnostiach je dyadický pár- muž a žena, tj. nejaká forma manželstva alebo partnerstva. Rodina je teda postavená na partnerstve osôb opačného pohlavia, ktoré má trvalejší ráz a na príbuzenstve. Výhodným znakom každej rodiny je existencia najmenej jedného dieťaťa bez ohľadu na jeho vek (Beňo, Šimčáková, Herich, 2006).

Rodina je predmetom skúmania viacerých vied: **ekonomických, demografických, medicínskych, psychologických, sociologických, etnografických, filozoficko-etických, politologických, religionistických, matrimoniologických¹, aj pedagogických.** Rodina tvorí sociálne prostredie, do ktorého sa individuum rodí a kde sa socializuje, osvojuje si základné životné roly. Pokiaľ sa budeme snažiť o komplexnejší pohľad, môžeme vymedziť rodinu ako **systémový celok, ktorý je schopný reprodukcie svojich základných podmienok** (Sobotková, 2007).

¹ Matrimoniológia_ veda o manželstve

Stálym pôsobením spoločnosti a dobou sa mení celý svet okolo nás a spolu s tým aj rodina. Vidím rodinu, ako spoločenstvo, ktoré tvorí mama, otec a deti. Rodine sa v dešnej dobe venuje pozornosť, aj prostredníctvom vedných disciplín, ktoré nám tiež pomáhajú pochopiť a vysvetliť pojem rodina a pomáhajú nám viac poznať jej dôležitosť pre túto spoločnosť. Je dobré poznať, ako nás dokáže rodina ovplyvniť, tiež naše názory a naše postoje. K tomu prispievajú práve aj tieto vedné disciplíny, ktoré boli už vyššie uvedené.

Rodina predstavuje sociálne zariadenie, ktorého základným účelom je vytvárať súkromný priestor pre reprodukciu spoločnosti. Chráni svojich členov, nemení svoj tvar, vnútorné usporiadanie ani habitus a zmeny vo svojom okolí vyrovnáva. Vývoj či pokrok tým rodina pravdaže nebrzdí. Naopak svojou stabilitou dynamiku umožňuje a v istom zmysle aj podporuje, pretože chráni spoločenský systém pred chaosom a zrútením. Tak ako bola rodina kotvou istoty pre obyčajného človeka, bola aj pre bádateľa pri skúmaní spoločenského vývoja stálym prvkom. O rodine si mohol byť sociálny teoretik dlho istý, že sa vo svojich funkciách a základnej štruktúre vo svojom dnešnom stave nelíši významne od toho, ako vyzerala na začiatku našej civilizácie (Satirová, 2006).

Na konci 20. storočia sa rodine pripisovali prívlastky ako „**nenahraditeľná hodnota ľudského života, ... človek ju potrebuje na udržanie vlastnej rovnováhy, nachádza v nej osobnú, národnú i skupinovú identitu.**” (Možný, 2008).

Myslíme si, že tento názor je správny. Rodina nás drží spolu, učí nás vzájomnej úcte a láske. Súrodenci sa zase učia navzájom chrániť a dôverovať si. Je to miesto kde každý z nás nájde svoj pokoj a svoje súkromie.

Rodina sa nedá ničím nahradiť. Ako prvý krok pre vznik rodiny väčšinou považujeme uzavretie manželstva. Moderná rodina, tvorená párom rodičov a deťmi, býva sociológmi rodiny nazývaná tiež **nukleárna rodina** (Možný, 2008).

Obrázok 1: Základná štruktúra rolí v nukleárnej rodine

	inštrumentálna priorita	expresívna priorita
nadriadený	otec (manžel)	matka (manželka)
podriadený	syn (brat)	dcéra (sestra)

Zdroj: Parsons, Bales (1955, s. 46)

V tabuľke sme si uviedli, kto tvorí základnú nukleárnu rodinu. Patrí tam otec, ktorý sa považuje za nadriadeného člena rodiny, chráni ju a zabezpečuje, tak isto aj matka. Do vzorca nukleárnej rodiny patria aj deti, ktoré sú vedené svojimi rodičmi.

Nukleárna rodina sa taktiež prispôbovala obdobiam, v ktorých sa nachádzala. Keďže žijeme v modernej spoločnosti, nepoznáme rodinu, aká bola v minulom storočí. Je však veľa pravidiel a názorov na rodinu, ktoré sa od vtedy zaiste zmenili. Pri rozhovore s ľuďmi, ktorý si dokážu porovnať rodinu v súčasnosti aj v minulosti, mnohí z nich uviedli, že rodina sa zmenila. Súčasná rodina je podľa nich otrokom dnešnej doby. Odráža sa to aj v spoločne trávenom voľnom čase. Členovia rodín trávia voľný čas každý po svojom, a je veľmi málo toho čo robia spoločne. Uponáhľanosť doby sa odráža na všetkých v rodine a aj na základe tohoto rozhovoru, môžeme potvrdiť, že spoločnosť má na rodinu veľký vplyv.

Päťdesiate roky boli pre rodinu akýmsi retročasom. Rodina, akoby sa pokúsila obnoviť svoje centrálné postavenie v spoločnosti, aj svoju tradičnú harmóniu, pevnú hierarchiu a funkčnú usporiadanosť. V priebehu šesdesiatych rokov v západnej Európe, v USA i u nás dospievajú a vstupujú do spoločnosti mladí ľudia narodení tesne po druhej svetovej vojne. Vyrastali práve v rodinách päťdesiatych rokov, v dobe, ktorá je v Spojených štátoch a v západnej Európe označovaná, ako **dekáda rodiny**. Radikálna kritika rodiny skutočne preukázala, že inštitúcia, ktorá bola považovaná za snád najstabilnejší výtvar

našej civilizácie, sa najmenej od konca prvej svetovej vojny podstatne zmenila a stále sa mení. Tieto zmeny majú hlboké korene, ale práve v druhej polovici dvadsiateho storočia sa zviditeľnili (Možný, 2006).

Sú to najmä tieto:

1. V kresťanskom kultúrnom okruhu mala po stáročia rodina monopol na legitímny sex. Tento monopol bol zrušený.
2. Aj cez stratu monopolu na legitimitu sexu mohla sa monogamická párová rodina zachovať ako inštitucionalizovaná legitimita reprodukčného aktu.
3. Tradičná rodina prispievala ku stabilite spoločnosti aj tým, že výber manželského partnera nebol v rukách tých, ktorí zakladali rodiny v novom pokolení, ale bol v rukách ich rodičov. Tí samozrejme vyberali partnera aj s ohľadom na to, nakoľko je zvažovaný partner vhodný z hľadiska spoločenského postavenia rodiny, jeho majetku a kultúrneho habitusu.
4. Kresťanstvo považovalo manželstvo za inštitúciu, ktorá je tými, ktorí už boli raz oddaní, nezrušiteľná. Rodinu už raz založenú považovalo za doživotnú. Toto poňatie bolo napadnuté právom, začal narastať počet rozvodov.
5. Prehlbujúca sa deľba práce a rozvoj špeciálnych inštitúcií vyvlastnili rodine rad jej tradičných funkcií. Škola prevzala od rodiny vzdelávanie detí a masmédiá zrušili monopol rodiny na ich socializáciu k rešpektovaniu hodnôt a správne životnému štýlu.
6. Párová monologická rodina je inštitúcia, ktorou si naša civilizácia vybudovala svoj spôsob ochrany reprodukčného procesu. Hlavným zmyslom rodiny bola výchova detí. Až v polovici dvadsiateho storočia sa dostala prvýkrát človeku do povedomia už účinná antikoncepcia. Od polovice sedemdesiatich rokov začala v zemi padat pôrodnosť a dnes je z týchto rodín, rodina s jedným dieťaťom najčastejším typom rodiny.
7. Od konca päťdesiatich rokov ženy hromadne opúšťajú domácnosť a profesijná kariéra sa pre nich stáva rovnako dôležitá ako pre mužov.

To všetko sú podstatné zmeny. Niektoré zmeny potom vyvolávajú nutne ďalšie zmeny, po **rodine modernej** nastupuje **rodina postmoderná** (Možný, 2006).

Ako sme si už spomenuli, kresťanstvo v minulosti malo veľký vplyv na rodinu a jej členov. To v dnešnej dobe už neplatí. Dnes už ľudia odmietajú byť

niekym riadený a hlavne v takýchto veciach ako je napríklad rodina. V tejto dobe zmien bola rodina dosť ovplyvňovaná spoločnosťou. Ako sme si už hore uviedli, rozpad rodiny vo forme rozvodu nebol prípustný, rovnako ako nebolo prípustné mať dieťa mimo manželstva. Dnes, to možné je. Často pozorujeme, že mladé rodiny vznikli až keď už mali dieťa. V súčasnosti už nič neznamená najprv svadba a potom dieťa, kdež to v minulosti, nebolo prípustné alebo aspoň spoločensky odsudzované. Je to výchovou, spoločnosťou, technikou, či dobou? Myslíme si, že sa to deje vzájomným pôsobením všetkých aspektov, ktoré sme si uviedli. A to platí aj pri rozvodoch. Rozviesť sa dá z rôznych dôvodov a cirkev v súčasnosti na to nemá žiaden vplyv, ale v minulosti do toho zasahovať mohla. Myslíme si, že jej vplyv na ľudí pramenil z prílišnej dôverčivosti ľudí, kdež to dnes sa ľudia riadia viac svojími názormi a myšlienkami. Tak to je aj pri rozvodoch. Ľudia, ktorí pochádzajú z úplných rodín sa rozvádajú a vytvárajú si nové vzťahy s iným partnerom. Doba so sebou priniesla aj nové poznatky a výskumy, ku ktorým zaraďujeme aj antikoncepciu, lebo aj tá výrazne ovplyvňuje rodinu. Ľudia v minulosti nechápali celkom, čo všetko antikoncepcia so sebou prináša. Náš názor je, že nik nemá právo ľuďom hovoriť koľko detí majú mať. Rodičia majú právo a schopnosť rozhodnúť sa sami, koľko detí chcú a o koľko detí sú schopní sa príkladne starať. A na to prichádzali ľudia taktiež postupom času. Ľudstvo od jeho vzniku je ovplyvniteľné a tak sa dá pochopiť, že nové zmeny ľudia považovali za správne, aj keď tomu tak vždy nebolo.

Tak ako rodinu v minulom storočí, tak aj rodinu v súčasnej dobe poznamenalo veľa momentov a skutočností. Patria k nim napríklad:

1. **Množstvo funkcií rodiny prevzali iné sociálne inštitúcie.** V plnej kompetencii rodiny zostali iba niektoré z nich. Snáď preto sa niekedy ozývajú hlasy o jej možnej kríze, prežití či konci.
2. **Oblasť základnej rodiny stráca svoju ritualizovanú podobu,** vytváranie manželských rodín je tak sprevádzané značnou voľnosťou. Legalizácia partnerského súžitia nie je nutnou podmienkou rodinného života, zvyšuje sa podiel rodín založených na spolužití partnerov bez uzavretia manželstva.

3. **Znižuje sa stabilita rodiny**, v posledných desaťročiach z dôvodov objektívnych i subjektívnych, dochádza k nárastu rozvodovosti.
4. **Mení sa celková štruktúra rodiny**. Klesá nielen počet detí v rodine, ale obmedzuje sa tiež viacgeneračné spolužitie. Narastá počet osôb žijúcich v jednočlenných domácnostiach.
5. **Rozvoj zaznamenáva antikoncepcia a plánované rodičovstvo**. Znižuje sa počet nechcených tehotenstiev, pričom postoje k umelému prerušeniu tehotenstva sú značne liberálne.
6. **Predlžuje sa dĺžka života a tým aj trvanie rodiny po odchode detí**. Dlhšia je tiež doba, v ktorej žijú rodičia s deťmi v spoločnej domácnosti. Narastá tak socializačný dosah mladej generácie na starších príslušníkov rodiny.
7. **K premenám dochádza v organizácií rodinného cyklu**. Rodičmi sa stávajú osoby vo vyššom veku, deti sa začínajú rodiť až po určitej dobe trvania manželstva či partnerského spolužitia.
8. **Zvyšujú sa nároky na čas rodičov strávený v pracovnom procese**, v dôsledku toho sa skracuje čas strávený s deťmi a ostatnými členmi rodiny.
9. **Pribúda**, ako sme už uviedli, **dvojkarierových manželstiev** v dôsledku rastu vzdelanosti a kvalifikovanosti a tým i zamestnanosti žien (Tirpák, 2010).

Dá sa povedať, že naozaj sa takto rodina mení. Nároky detí na rodičov, sa prevažne po materiálnej stránke stále zvyšujú. Rodičia svojim deťom chcú dopriať a tak sa snažia čo najviac pracovať. To sa podľa nášho názoru musí odzrkadliť inde, a aj odzrkadlí. Je to napríklad nedostatok času tráveného z deťmi, nedostatočná komunikácia medzi deťmi a rodičmi a podobne. Tento náš názor sme dosiahli pri pozorovaní známych a ich rodín, kde sme si mohli všimnúť práve nedostatok tráveného času s deťmi, z dôvodu aby sa rodičia viac materiálne zabezpečili a tak dopriali viac aj svojim deťom. Niektoré rodiny týmto vplyvom podľahnú, iné si dokážu stanoviť priority, čo si myslíme, že v dnešnej spoločnosti je dosť dôležité.

Stále je u veľkej časti populácie pocitovaná potreba bezpečného sveta rodiny. Dominantnou hodnotou rodiny je citový vzťah, rodina je predovšetkým

miestom sociálneho bezpečia, ktorého zdrojom je trvalé spolužitie dvoch osôb. Rodina založená na manželstve je u nás stále jednoznačne dominantná formou rodinného usporiadania. Dá sa však očakávať, že bude stále častejšie dopĺňovaná konglomerátom rôznych druhov rodinných spolužití s voľným pohybom z jedného do druhého (Tirpák, 2010). Bezpečie v kruhu rodiny, je to čo nám pomáha prekonať rôzne situácie v živote. Rodina má predstavovať miesto, kde sa vždy radi vrátíme, kde je teplo a útulne. Po rozhovore so staršími ľuďmi sme skonštatovali, že rodina v minulosti aj v súčasnosti sa vyznačuje súdržnosťou. Otec bol a aj je vnímaný ako prísny no laskyplný živiteľ rodiny a matka bola tá, ktorá sa stará o deti, domácnosť a rozdáva lásku. To všetko prispieva aj dnes k tomu, že rodina je stále miestom pokoja a istoty.

Jedinečnosť rodinného prostredia a rodinnej výchovy je nesporná a potešujúcim faktom zostáva, že si je tejto zodpovednosti väčšina súčasných mladých rodičov vedomá. Na druhej strane sa objavujú návrhy nových koncepcií rodinných zväzkov, napríklad možnosť legalizácie manželstva osôb homosexuálneho zamerania. Rodina a rodinné spoločenstvo zažili v priebehu minulých stáročí a posledných desaťročí hlboké funkčné zmeny (Beňo, Šimčáková, Herich, 2006).

Láska medzi mužom a ženou vyústí väčšinou k rodičovstvu. Prináša to so sebou aj veľkú mieru zodpovednosti. Z dvoch ľudí, ktorí sa majú radi to vytvorí dôležitú ištitúciu, ktorú nazývame rodina. Rodinu pomáha tvoriť veľa dôležitých funkcií, ktoré si priblížime v ďalšej kapitole.

1.2 Funkcie rodiny

Základom funkčnosti rodiny je samozrejme kvalita vlastných rodinných vzťahov v jej vnútri a kvalita rodinnej interakcie. Zdravá rodina, ak chce vychovať zdravé dieťa, musí plniť všetky základné funkcie rodiny, ktoré jej

pomáhajú normálne fungovať, pretože ak sa niektorá z nich nespĺní rodina začína kolísať a uberať sa nesprávnym smerom.

Rodina vo svojej podstate zaisťuje mnoho činností- zabezpečuje svojich členov hmotne, stará sa o zdravie, výživu a kultúrne návyky svojich členov, vytvára špecifické, socializačné a výchovné prostredie pre deti, predáva im kultúrne dedičstvo, vstúpuje im morálne postoje, ovplyvňuje ich, usmerňuje, chráni a podporuje. Rodina plní určité role aj vo vzťahu k spoločnosti- je to predovšetkým reprodukcia obyvateľstva a to tak reprodukcia biologická, ako aj kultúrna. Pretože sa rodina pohybuje v určitom spoločenskom priestore, nezostávajú jej funkcie v priebehu dejinného vývoja nemenné (Cambell, 2011).

Ako sme si už viac krát spomenuli, rodina sa časom mení, a preto sa menia aj jej funkcie. Tak ako sa odráža doba v rodine, tak sa odráža aj v jej funkciách. Niektoré sú menej dôležité a iné sú naopak dôležitejšie. V dnešnej dobe skôr vystupuje do popredia ekonomická funkcia a naopak, reprodukčná funkcia, začína mierne ustupovať. Myslíme si, že v dešnej dobe sú rodiny prevažne s jedným dieťaťom alebo dvoma deťmi. Na základe vlastných pozorovaní sme sa v tom aj utvrdili, že viacdetné rodiny ustupujú, menejdetným.

Ako sme už spomenuli aj oblasť funkcií sa mení. Niektoré funkcie strácajú svoj pôvodný význam, pretvárajú sa, miznú, zužujú sa či naopak rozširujú. Rodina stratila v tomto procese rad svojich funkcií, ale uchovala si dve základné: **funkciu prvej socializácie detí a emocionálne psychologické stabilizácie osobnosti dospelých** (Havlík, Koťa, 2011). Rad funkcií rodiny prevzal v priebehu vývoja modernej spoločnosti predovšetkým štát. Naplnenie funkcií rodiny nie je možné uskutočniť v izolácii- ale závisí od kvality jej spätosti so sociálnym prostredím-sociálnou sieťou rodiny. Rodina by mala spĺňať tieto základné funkcie: **biologickú, výchovnú, ekonomickú, emocionálnu.**

Biologicko-reprodukčná funkcia rodiny má význam pre spoločnosť, ako celok, ale aj pre jedincov, ktorí rodinu tvoria. Zahrňuje sexualitu ako takú a reprodukciu. Ak má spoločnosť zabezpečiť perspektívy svojho rozvoja, potrebuje stabilnú reprodukčnú základňu. Preto je tiež v záujme, aby sa rodil taký počet detí, ktorý tieto perspektívy naplní. Z tohoto dôvodu štát zasahuje do oblasti starostlivosti o rodinu celým radom sociálnych opatrení. Existenciou rodiny je tiež spoločensky a kultúrne regulovaná sexualita. Význam biologicko-reprodukčnej funkcie rodiny je pre samotného jedinca potom viditeľný jednak v uspokojovaní jeho biologických a sexuálnych potrieb, ale aj v uspokojovaní potreby pokračovania rodu každého jedinca (Špánik,1994). Táto funkcia, je nám akosi daná. Nepotrebujeme sa ju učiť. Máme ju zakorenenú hlboko vo svojom vnútri. Preto by sme sa k nej mali postaviť zodpovedne. Rodina je tiež prvou sociálnou skupinou, ktorá učí dieťa prispôbovať sa sociálnemu životu, osvojovať si základné návyky a spôsoby správania, bežné v spoločnosti. Náš názor je, že na túto funkciu má vplyv aj dnešné prostredie. Veľa párov dnes má reprodukčné problémy a myslíme si, že príčinou toho je iste aj dnešný štýl života mladých ľudí.

Rodina ako primárna skupina sprostredkúva interiorizáciu životných hodnôt, noriem a cieľov. Hovoríme teda o **socializačno-výchovnej funkcii** rodiny. Socializáciou v rodine rozumieme predovšetkým pôsobenie rodiny na svojich členov v celkovom súhrne javov a procesov: ekonomických, sociálnych, kultúrnych, mravných, estetických, zdravotných a iných. Ústrednou úlohou socializačného procesu v rodine zostáva príprava mladistvých na vstup do praktického života. Dieťa od narodenia a po celú dobu života v rodine prijíma veľmi široké spektrum najrôznejších informácií a aktívne ich spracúva v súlade so svojimi prirodzenými vlohami, biologickými a psychickými potrebami, so svojimi skúsenosťami, ale aj s hodnotovými orientáciami a vzormi, ktorými sú pre dieťa predovšetkým rodičia a starší súrodenci (Špánik, 1994). Vieme, že rodičia sú práve tí, ktorí ukazujú dieťaťu ako žiť. To, čo oni pokladajú za správne, to pokladajú za správne aj ich deti.

Mali by sme si uvedomiť, že tak ako sa správame ku svojmu okoliu a rodine, tak sa budú raz správať aj naše deti.

Ekonomická funkcia rodiny obsahuje rad aspektov. Rodina je chápaná ako významný prvok v rozvoji ekonomického systému spoločnosti. Členovia rodiny sa jednak zapájajú do výrobnjej a nevýrobnej sféry v rámci výkonu určitého povolania, ale rodina ako celok sa stáva predovšetkým významným spotrebiteľom, na ktorom je súčasný trh závislý. Ekonomická funkcia znamená zabezpečenie príjmu rodiny na základe potreby, no i na potreby osobnostného rozvoja (kultúra, šport, oddych, vzdelávanie a pod.) Meradlom ekonomickej funkcie je ekonomická úroveň rodiny, ktorá závisí od: príjmu rodiny a spotreby rodiny. V rámci rodinného systému sa potom realizuje rad rozhodnutí týkajúcich sa využitia materiálnych a finančných prostriedkov, investícií a výdajov. Rodina sa tu správa ako autonómny systém s výraznými prvkami solidarity (Špánik, 1994). Naš názor na to je, že od ekonomickej situácie v rodine závisí mnoho vecí. Samozrejme niekto povie, že peniaze nie sú všetko, ale bez dobrého ekonomického zázemia trpia predovšetkým deti. V dnešnej spoločnosti sa vytvárajú veľké rozdiely medzi rodinami. Musíme povedať, že pri našom pozorovaní okolia sme už na prvý pohľad videli, kto má väčšie príjmy a kto menšie. Myslíme si, že to závisí aj od snahy a ochoty naplniť túto funkciu rodiny čo najlepšie. Spoločnosť dnes ponúka veľa možností, ako to uskutočniť, len sa treba snažiť. Pre príklad zo súčasnosti môžeme uviesť štúdium aj pre tých, čo pracujú. Aj takýmto spôsobom si dnes rodiny môžu zlepšiť svoj príjem a rodinnú situáciu.

Ďalšou funkciou rodiny je **emocionálna funkcia**. Znamená, že rodina je miesto, kde sa môže vyjadrovať a vyjadruje sa celá škála pocitov, ale kde sa aj prežíva široká pestrosť emocionálneho života. Je tu prítomná emocionalita medzi manželským párom, medzi manželmi a deťmi i medzi súrodencami navzájom. Emocionálna kvalita vzťahu párového i rodinného sa nedá merať vonkajšími kritériami, dôležité je hodnotenie jej priamymi účastníkmi. Emocionálna funkcia je teda tou funkciou, ktorú nie je schopná žiadna iná

sociálna inštitúcia v uspokojivej miere naplniť (Špánik, 1994). Táto funkcia je pre rodinu a jej členov nenahraditeľná. Rodina by mala byť predovšetkým miestom, kde sa všetci cítíme v bezpečí a milovaní. Emocionálna funkcia poskytuje predovšetkým slobodu jej členov. Rodina si tak dokáže vyjadriť city, ktoré sú pre jej členov dôležité a to im podľa nášho názoru pomáha udržiavať harmonické a zdravé rodinné prostredie.

V procese rodinného styku sa v rodine vytvára určitá hodnotová a psychická atmosféra, ktorá ovplyvňuje všetkých účastníkov rodinnej komunikácie- mladých, dospelých i starších príslušníkov rodiny. Významnú funkciu má teda rodina v oblasti **sociálno-psychologickej** podpory svojich členov. Už samotná príslušnosť k určitej sociálnej skupine, pocit spolupatričnosti s určitými ľuďmi, s ktorými má jedinec príležitosť sa identifikovať, má veľmi podstatnú rolu. Popri tom vytvára rodinná komunita špecifickú sociálnu klímu, v ktorej má významnú úlohu citová zložka, utváranie a udržiavanie vedomia, že som akceptovaný, uznávaný a hodnotený. Budovanie a udržiavanie pozitívnej rodinnej klímy je tak jednou z dôležitých, avšak neľahkých úloh rodiny. Pre každého jedinca je rodina významným oporným bodom, v ktorom hľadá bezpečie založené na vzájomnom porozumení. Takéto zázemie je tak základom ďalších sociálnych kontaktov jedinca v spoločnosti (Možný, 2008). Myslíme si, že pre človeka je veľmi dôležité cítiť, že niekde patrí, že má miesto, kde sa môže vždy vrátiť. A to mu dokáže poskytnúť iba rodina. Všetky tieto funkcie sú dôležité a majú veľký význam pre fungovanie rodiny. Stáva sa ale aj to, že niektorá z funkcií sa naruší. Môže k tomu dôjsť napríklad pri sociálno -psychologickej funkcii. Sociálno-psychologická funkcia rodiny však môže byť narušovaná v celom rade situácií. Jedná sa buď o konfliktnú situáciu v rodine (rozvodové spory, nezhody medzi generáciami, medzi partnermi, psychologické neprijatie dieťaťa), či o prípady závislosti niektorého člena rodiny na alkohole, drogách, hracích automatoch. Rovnako tak sociálne a emočne nevyzretí rodičia, ktorí veľmi často nezískavali vhodné vzory v orientačnej rodine, mávajú problémy v naplňovaní sociálno-psychologických potrieb svojich detí. Na druhej strane

krehká rovnováha medzi citom a rozumom môže byť zdrojom potenciálneho ohrozenia rodinnej klímy a citová labilita sa potom negatívne odráža predovšetkým na deťoch. Nájst' rovnováhu medzi citom, rozumom a zodpovednosťou však nie je v modernej spoločnosti nijako jednoduché (Sobotková, 2007).

Môžeme pozorovať, že v dnešnej spoločnosti sa rodina ocitá v rôznych situáciách. Niektoré rodiny sa menia, iné sa dostávajú do popredia, ďalšie naopak zanikajú. Klasické funkcie strácajú svoj význam a dochádza k ich narušeniu. Tak ako sa mení spoločnosť, tak aj funkcie sa prispôbujú rozmanitým situáciám v rodine. Rodičia majú povinnosť naplňovať tieto funkcie. Vyplýva to zo zákona o rodine a ich neplnenie sa dokonca trestá. Rodina to nie sú len plnenie funkcií, ale je to aj naša domácnosť, prostredie a všetko čo je s tým spojené.

1.3 Rodina, domácnosť a ekonomika

Starostlivosť o deti v rodine je súbor funkcií a činností, ktoré zabezpečujú zdravý vznik, vývin, rast, obstaranie výživy a výchovu. K takejto starostlivosti patrí aj akési rozdelenie rolí rodičov. Väčšinou je to tak, že matka ostáva s dieťaťom doma, stará sa oň a o domácnosť a otec zabezpečuje rodinu po finančnej stránke.

Rodina je ekonomickou jednotkou, ktorá v spoločnej domácnosti zaobstaráva prostriedky nevyhnutné na prežitie (potravu, odev, obuv, obydlie). Časť rodín si v istých dobách zachovávala a zachováva charakter samostatných výrobných jednotiek. Iné rodiny sa podieľajú na ekonomickom živote spoločnosti rôznymi inými spôsobmi (Možný, 2006). Niektoré rodiny sa živia samostatne. Buď majú vlastné firmy, ktoré ich zabezpečujú po finančnej stránke, alebo sú rodiny, ktoré pracujú pre firmy, ktoré patria štátu. Pokiaľ je ale rodina zabezpečená, tak si myslíme, že je jedno, kde a kto pracuje. Náš názor je, že je dôležité ak rodičia majú prácu a dokážu zabezpečiť rodinu. Pri

rozhovore so staršími ľuďmi sme zistili, že v minulosti žili rodiny skromnejšie, ale mali všetko čo potrebovali. Naopak dnes žijeme v prebytku, ale podľa zistení skoro nikto nemá žiadne peňažné rezervy, ako tomu bolo kedysi.

Pôvod slova rodina v indoeurópskych jazykoch poukazuje na jej ekonomický základ. Po stáročia odkazovali vzťahy v rodine takmer výlučne k vlastníctvu a autorite, nie k láske. Starí grékovia používali pre rodinu slovo OIKOS. Toto slovo však označovalo tiež majetok a aj bydlisko. Do moderných jazykov sa z neho vyvinulo slovo ekonómia. Prvá ekonómia, ktorú naša kultúra poznala, bola rodinná ekonómia, pretože vlastníctvo bolo produkované a konzumované v rodinách (Collins, 2006).

V súčasnosti je rodina nositeľom a zdrojom sociálneho kapitálu, ktorý môže významným spôsobom zvýhodňovať v živote a v práci, môže jej prinášať sociálny úspech, sociálny status a je zdrojom jej rozvoja aj vo výchove detí (Beňo, Šimčáková, Herich, 2006). Ak má rodina vlastný kapitál, v spoločnosti je uznávanejšia a samozrejme jej život v spoločnosti je ľahší. Dnes je na prvý pohľad vidieť, ktorá rodina má väčšie finančné prostriedky a ktorá menšie. Myslíme si, že sa to odráža aj pri výchove detí, na ich štúdiu, na ich pohľade na svet, spoločnosť, ale aj v domácnosti.

Domácnosť je miesto, kde rodina býva, žije, hospodári. Rodina nemusí mať svoju domácnosť, môže žiť v jednej izbe v cudzej domácnosti, napriek tomu hospodári sama (Chorvát, 2002). Znamená to, že aj keď rodina nemá vlastné bývanie, napr. dom alebo byt a aj keď žije v izbe u svojich rodičov, má vlastné príjmy a dokáže si ich rozdeliť a využiť ich na vlastné potreby a potreby svojej rodiny. Myslíme si, že dnešné mladé rodiny si len ťažko dokážu zabezpečiť vlastné bývanie z vlastných zdrojov a príčiny tohto môžeme hľadať v dnešnej spoločnosti. Vyplýva nám to aj z nášho rozhovoru so staršími, ktorí takéto problémy v minulosti nemali a dokázali si zabezpečiť vlastné bývanie omnoho ľahšie ako dnes. K tomu aby získala rodina svoje prostriedky pre život musia mať jej členovia predovšetkým zamestnanie. Zamestnanie, ako všeobecne prevažujúci spôsob produkcie statkov a obživy človeka a jeho

rodiny sa vynorilo historicky pomerne nedávno a tesná asociácia práce so zamestnaním sa ustanovila nejaký čas po priemyselnej revolúcii. Táto asociácia zastiera skutočnosť, že podstatný diel práce je vykonávaný mimo zamestnania a väčšinu z nej vykonávajú ženy. Práca v domácnosti, hoci neplatená, je práca sociálne rovnako relevantná a individuálne rovnako náročná, ako práca mužov v zamestnaní. Avšak má hodnotu iba úžitkovú a nie tržnú. Dobová artikulácia problému zastiera skutočnosť, že u oboch nárokov, ako na ekonomickú suverenitu, tak na docenenie domácich prác, dosiahli ženy už v preindustriálnych západných spoločnostiach relatívne výraznú mieru autonómie. Už v polovici dvadsiateho storočia boli vo verejných diskusiách preberané v princípe tri postoje k zamestnanosti (vydatých) žien, ktoré dodnes vyčerpávajú možné východiská k posudzovaniu tejto problematiky (Sirovátka, Hora, 2008).

1. **Konzervatívne stanovisko** proklamovalo zásadu, že vydaté ženy nemajú pracovať, matky zvlášť nie. Vyhranený konzervatívny postoj hovorí, že žiadna žena nemá pracovať mimo svoju domácnosť, byť zamestnaná. V makrokontexte to znamená, že ženy nemajú mužom konkurovať v súťaži o pracovné miesta, pretože na mužoch leží zodpovednosť živiť rodinu (Sirovátka, Hora, 2008). Toto stanovisko je podľa mňa už zastaralé, a nemá uplatnenie v súčasnosti, ale myslím si, že v niektorých kultúrach ako je napr. arabská, sa objavuje do dnes.

2. **Neokonzervatívne stanovisko** považuje za samozrejmosť len prácu bezdetných žien. Predpokladá sa, že pokiaľ sa žena vydala, získala kvalifikáciu v nejakom zamestnaní a keď prídu deti, zamestnanie opustí. Vráti sa k nemu späť keď deti dorastú a jej starostlivosť už nepotrebujú. Nakoľko je tento postoj neo- a nakoľko je konzervatívny záleží na tom, do akého vysokého veku sa predpokladá, že deti matku potrebujú, nakoľko odhliada od roly otca a ako silnú a rozsiahlu medzigeneračnú zodpovednosť predpokladá (Sirovátka, Hora, 2008). Deti potrebujú matku. Matka sa stará o dieťa od jeho narodenia. V súčasnosti sa, ale tento priestor poskytuje aj otcom. Ak žena zabezpečí viac finančných prostriedkov pre rodinu a

domácnosť, prečo by sa nemohol starať o deti práve otec. Dnes to už môžeme bežne pozorovať a nie je to nič výnimočné. A práve tu vidíme rozdiel medzi súčasnou rodinou a rodinou v minulosti.

3. Egalitárny prístup k otázke zamestnania žien poukazuje na to, že troj-fázový model spôsobuje devalváciu ženskej kvalifikácie v dobe starostlivosti o deti. Najmä pokiaľ je materská fáza dlhšia, žena kvalifikovanejšia a rozvoj odboru jej zamestnania dynamickejší, stratí výpadkom z profesie kontakt s jeho dynamikou a je de facto odsúdená k menej kvalifikovanej práci v odbore pokiaľ z neho nevypadne úplne (Sirovátka, Hora, 2008). V dnešnej dobe je možno tento dynamický rozvoj v práci ľahšie zvládnuteľný. O prácu sa ženy a muži už dokážu podeliť. Každý to pokladá za samozrejmosť a prácam v domácnosti sa dnes už nebránia ani muži. Z vlastnej skúsenosti si dovoľíme tvrdiť, že pomocou moderných technológií sa už aj žena na materskej dovolenke dokáže udržať vo forme a sledovať všetky zmeny, ktoré vývoj prináša. Takže musíme konštatovať, že v súčasnosti už tento egalitárny prístup k otázke zamestnania žien nie je aktuálny.

Zmena postojov prechádzala vývojom v stupňoch od konzervatívneho cez neo-konzervatívny k egalitárnemu. Neprebíha však vo všetkých spoločnostiach nášho kultúrneho okruhu súbežne a neprebíha rovnako ani v rôznych spoločenských vrstvách tej istej spoločnosti, nedá sa ani povedať, že nakoniec egalitárny model zvíťazil, ako prirodzené vyústenie vývoja. Pre ďalší vývoj je charakteristické, že hľadanie kompatibility materstva a zamestnania viedlo k diferenciacii životných dráh. Ženy, ktorým na ich povolání a neprerušenej kariére naozaj záležalo, sa stále častejšie rozhodovali pre bezdetnosť. Tlak na zvyšovanie produktivity a stúpajúcu sa súťaživosť v globalizácii ekonomiky, skôr zužoval priestor pre pohodlnú kombináciu materstva so zamestnaním (Sirovátka, Hora, 2008).

Rozhodne takýto prístup mal veľký vplyv na ženy a ich zamestnanie. Pracovať, alebo ostať doma a mať deti. Súčasnosť, narozdiel od minulosti nám

ponúka prakticky neobmedzené možnosti. Mať deti a zároveň dobré zamestnanie, už nie je žiadnym problémom. V súčasnosti nie je nič výnimočné, keď pracujú obidvaja rodičia. Takejto rodine hovoríme **dvojkariérová rodina**. Dvojkariérová rodina je úspešne založená na schopnostiach páru, ktoré nie sú v populácii celkom bežné. Poznanie mechanizmov jej fungovania vyznelo optimisticky, malo však pre spor o kompatibilitu zamestnaní a kariéry len obmedzenú hodnotu. Riešenie však neponúkajú ani rodiny, v ktorých bola identifikovaná diametrálne odlišná stratégia, čiže dvojosobná kariéra (dual person-career): dobre fungujúci pár rieši inkompatibilitu úspechu v práci a pri výchove detí tak, že sa obaja rozhodnú založiť svoj sociálny vzostup na spolupráci v podpore kariéry jedného z nich. Aj ten druhý v páre potom investuje svoje mobilizovateľné zdroje do podpory jedinej kariéry v rodine. Pokiaľ solidarita v páre neskolabuje, výnos zo spoločnej stratégie užívajú obaja a pokiaľ majú väčšie osobnostné zdroje, ani ten, kto obetoval kariéru, nemusel nutne obetovať aj svoje profesionálne ambície, len ich dával vždy, až na druhé miesto. Najdynamickejšie v spoločnosti pribúdajú dvojpríjmové rodiny (dual-earner family). Zamestnanie oboch partnerov je v rodine zdrojom príjmu a garanciou životnej úrovne, ale nie je nutne pre oboch primárnym zdrojom osobnej identity (Derham, Paulin, 2010). Myslíme si, že je dôležité aby sa rodičia dokázali rozhodnúť a dohodnúť na tom, kto sa bude venovať rodine a kto bude rozvíjať svoju kariéru. Neskôr sa tak môžu vyhnúť výčitkam a ďalším problémom ktoré by sa mohli v rodine objaviť.

Vplyvom a tlakom spoločnosti a zamestnávateľov na pracujúcich rodičov sa rodina môže dostať aj do krízy. **Kríza rodiny** znamená stále sa stupňujúce zmeny v štruktúre rodiny, alebo v plnení klasických rolí, ktoré vyvolávajú obavy o blížiacom sa zániku rodiny ako sociálnej inštitúcie. Kríza v rodine vedie k zmene spôsobov správania sa, či už v pozitívnom alebo negatívnom zmysle. Najčastejšími spúšťačmi kríz sú časový stres, zdravotné a finančné problémy a pracovné vyťaženie, pričom neostáva čas na rodinu a na partnera. Kríza môže vyústiť až k rozpadu rodiny. Kríza sa môže prejaviť rôzne.

Poznáme napr. krízy súvisiace s vývinom dieťaťa, krízy súvisiace s vývinovými etapami v rodine, tranzitórne krízy v rodine, krízy vyvolané poruchami osobnosti a správania sa jedného či viac členov, krízy súvisiace s náhlymi životnými udalosťami v živote dieťaťa a rodiny, krízy súvisiace s manželskou krízou (De Singly, 1999). Slovo kríza sa už dnes v spojení s rodinou používa často. Mladý ľudia ťažko prekonávajú prekážky, ktoré prináša život a tak sa dostanú do krízy. Je veľa druhov kríz, ktoré sa vyskytnú v rodine a je dobré ak ich dokážeme identifikovať a riešiť ich. Pri menšom prieskume sme zistili, že dnešná rodina je postihnutá krízou. Či je to stres, peniaze, alebo iný faktor čo k tomu prispieva, kríza vzniká. Rozpady manželstiev, alebo nastupujúci trend vôbec neuzatvárať manželstvá a žiť spolu len tak, aj to je jeden zo znakov krízy rodiny, ktorým dnešná rodina trpí.

V súčasnosti sa často stretávame so zamieňaním pojmov kríza rodiny a rodinná kríza. Krízou rodiny, je myslená kríza vo vývoji rodiny ako sociálnej inštitúcie. „Ide teda o stále sa stupňujúce zmeny v štruktúre rodiny, v plnení klasických rodinných rolí a pod., ktoré vyvolávajú obavy o blížiacom sa zániku rodiny ako sociálnej inštitúcie“ (Levická, 2004). Je zaujímavé, že napriek umelo šíreným predstavám o kríze rodiny, jej nefunkčnosti, nespôľahlivosti, či vnímaní ako nepotrebného archaizmu sa v nej aj v súčasnosti zachovávajú tradičné etické princípy, zvyrazňujúce prosociálne správanie. K tomu sú vychovávané i deti. Bez uplatňovania týchto princíпов v rodine by v histórii ľudstva nemohla existovať solidarita ani vzájomná pomoc, čo by pravdepodobne znamenalo jeho zánik. Rodina ako inštitúcia síce môže prechádzať určitým vývojom, ale predsa je stále najstabilnejším spoločenským útvarom, optimálne naplňujúcim nie iba potreby detí, ale aj rodičov (Zelina, 1996). Problematika rodinných kríz je nepochybne veľmi zložitá. Tak ako je každá rodina výnimočná a jedinečná, tak aj kríza ktorou rodina trpí je pre ňu špecifická. Dnešné rodiny trpia krízou, ale dokážu sa s ňou vyrovnávať ľahšie ako v minulosti. Buď vyhľadajú odbornú pomoc, alebo si dokážu pomôcť aj sami. Netvrdíme, že sa všetkým rodinám podarí prekonať túto krízu, ale je to len na ľuďoch, ktorí túto rodinu tvoria. Všeobecne sa dá pozorovať, že rodinný

cyklus stratil svoju stereotypnosť a jednostrannosť: celoživotná profesionálna orientácia muža a dilema ženy, či a na ako dlho obetovať svoju kvalifikáciu potrebám detí, sa dekomponovalo v radu strategických rozhodnutí, ktoré individualizujú rodinný cyklus v doposiaľ nevelkej miere (Tirpák, 2010). Podľa nášho pozorovania a rozhovorov s ľuďmi je len na rozhodnutí rodičov do akej miery dovoľia povolaniu, uponáhľaniu dnešnej doby a stresu ovplyvniť chod rodiny. Tak sa dá predpokladať, kde a aká hlboká kríza v rodina vznikne. Veľkú úlohu tu zohráva schopnosť dohodnúť sa, ale aj tolerancia oboch partnerov. Veľa rodín dokáže tieto krízy prekonať, ale nájdu sa aj také, ktoré to nezvládnu. Tak dochádza k rozpadu manželstiev. Mali by sme sa viac snažiť riešiť problémy a predchádzať riešeniam, ako je rozpad rodiny.

2. VÝCHOVA V RODINE

2.1 Výchovná funkcia rodiny a výchovné prostredie

Výchova v rodine je jednou z foriem výchovy detí a mladých ľudí. Výchovný vplyv rodiny na dieťa začína od prvého dňa jeho narodenia. Výchovou dieťa formujeme, ukazujeme mu čo je dôležité, čo sa patrí a čo nie. Prenášame na ne svoje hodnotové rebríčky a odovzdávame im svoje skúsenosti. Výchova je dôležitým aspektom v rodine.

Výchovu sme definovali, ako zámerné pôsobenie na procesy učenia a socializácie s cieľom premeniť, pretvárať človeka. Ako súčasť sociokultúrnej evolúcie je v širšom zmysle totožná so socializáciou. V užšom zmysle ju chápeme ako plánovité, cieľavedomé, zámerné pôsobenie na tvorbu hodnotových postojov, mravné konanie a presvedčenie (Bakošová, 1994).

Základným predpokladom výchovnej práce je vymedzenie hlavného cieľa a konkrétnych čiastkových cieľov. Výchova pre život v rodine má okrem spoločného všeobecného cieľa aj svoje špecifické ciele, súvisiace so sférou života, pre ktorú chceme vychovávať. Výchova pre život v rodine má nielen svoj systém cieľov, ale má aj svoj špecifický obsah, metódy, formy a zásady. Cieľom a úlohou výchovy pre život v rodine je naučiť spájať osobné záujmy so záujmami rodiny (Beňo, Šimčáková, Herich). Podľa nášho názoru výchovou dokážeme vplývať na dieťa a formovať jeho názory a postoje. Podľa toho akú výchovu dieťaťu poskytneme, dokáže nájsť svoje miesto v spoločnosti. Mali by sme mu vštiepiť predovšetkým základy slušného správania sa a poukázať na to čo je v živote dôležité.

Rodina poskytuje človeku potrebné zázemie k osobnej spokojnosti. Jedným z cieľov výchovy pre život v rodine, je aby mladý človek videl pri výbere svojho životného partnera aj budúceho rodiča svojich detí. Kvalita rodinného života je založená na mravnej úrovni jej členov. Mravné vlastnosti sa preto stávajú cieľom i obsahom výchovy pre život v rodine. **Cieľ výchovy je ideál, ktorý chceme výchovným pôsobením dosiahnuť. Tento cieľ určuje**

obsah výchovy a súčasne sa v ňom aj konkretizuje. Cieľ výchovy je kategória triedno-historického charakteru, ktorý si v konkrétnych historických podmienkach kladie spoločnosť z hľadiska jej súčasných a budúcich potrieb. Výchova v rodine je zameraná na celú osobnosť (Tirpák, 2010).

Výchova v rodine sa vždy odvíja od školskej výchovy a tá od spoločenskej výchovy. V každom historickom období je potrebné v rodine vychovávať detí k hodnotám lásky, slušnosti, úcty, tolerancie, priateľstva, solidarity a dobra. Výchova v rodine má rozvíjať: vzťah k sebe samému, vzťah k spoločnosti, k ľuďom, k rodine, vzťah k prírode.

Vzťah k sebe samém- má byť podmienený láskou a úctou k životu, zachovaniu zdravia, pestovaniu životného štýlu, zabezpečeniu vzdelania. Rodinná výchova má pestovať u dieťaťa slobodu a zodpovednosť, slobodu v rozhodovaní, zodpovednosť za svoje činy. Vychovávať treba takú osobnosť, ktorá bude mať dobrý hodnotový základ a bude vedieť zladit' individuálne a spoločenské požiadavky a nadobudnúť životnú múdrosť, čiže slovami Schopenhauera (1997), v zmysle prežiť život podľa možnosti príjemne a šťastne (Opekarová, 2010). Podľa nás rodičia by mali učiť deti vážiť si samých seba. Mali by ich naučiť, ako sa chrániť, ako si neublížiť, pretože deti nedokážu rozlíšiť mieru nebezpečenstva, ktorému sa môžu vystaviť.

Vzťah k spoločnosti , k ľuďom, k rodine- vychovávať občiansku participáciu, dobré vzťahy k iným, schopnosť kooperovať, vedieť sa prispôbiť, rozhodovať i viesť ľudí, to sú základy modelu, ktoré si deti osvojujú v rodine. Deti sa učia vo vlastných rodinách, a to vzťahom svojich rodičov k starým rodičom, k širšej rodine. Mnohokrát sú tieto väzby pre geografickú vzdialenosť nerozvinuté, a tak sa utvárajú vzťahy detí k starým rodičom len príležitostne cez sviatky i prázdniny (Opekarová, 2010). V súčasnosti, v tejto počítačovej dobe je už úplne bežné vídať niekoho len cez internet. Komunikuje tak mnoho z nás, čo v minulosti nebolo možné. Patrí to k vymoženostiam dnešnej doby. Aj napriek tomu si myslíme, že rodičia by mali

naučiť deti úcte a láske k blízkym, lebo to čo im vštepia už v detstve, to nezabudnú a budú to posúvať ďalej, pri výchove vlastných detí.

Vzťah k prírode- devalvujúce činy ľudí, ktoré poškodzujú ovzdušie, znečisťujú ovzdušie, znečisťujú vodu, lesy i celú prírodu, nemajú byť v rodine akceptované. Rodičia majú vychovávať deti k láske k prírode, k jej ochrane. Pozitívny príklad rodičov založený na poznávaní prírody, odhaľovaní jej perspektív majú viesť deti k pozitívnemu vzťahu k nej (Opekarová, 2010). V súčasnosti je príroda príliš skúšaná. Aj napriek tomu, že sa rodičia snažia vštepiť deťom úctu k prírode, nie vždy sa to podarí a nerobia to všetci rodičia. Mali by sme si uvedomiť, že prežitie prírody je závislé na nás, ale naopak, aj my sme závislí na prírode. Mali by sme ju viac chrániť a viesť k tomu aj výchovu našich detí. Myslíme si, že to ako pôsobíme na deti a ako ich vychovávame sa odzrkadlí neskôr, na ich správaní a na ich rozhodovaní sa v budúcnosti.

Ak dokážeme pomocou výchovy dieťaťa vytvoriť pozitívny vzťah k sebe, k ľuďom, k rodine, k prírode poukážeme na to čo je dôležité. Dosiahneme tým napríklad, že si dieťa bude vážiť prírodu, nebude ju ničiť, k ľuďom a k rodine sa bude správať úctivo. Podľa nás nám to všetko umožňuje pôsobenie na dieťa a jeho výchovu. Dobrou výchovou môžeme správne ovplyvniť názory dieťaťa a vychovať z neho správneho človeka.

Optimálne fungovanie výchovnej funkcie rodiny je dôsledkom širokého okruhu podmienok života v rodine. Pre plnenie výchovnej funkcie rodiny nie je rozhodujúce, ktorý z rodičov ju usmerňuje, dôležitejšie je, aby to bol rodič, ktorý vie organizovať využívanie spoločného voľného času v rodine a spája v sebe lásku k rodine s ostatnými pozitívnymi osobnými vlastnosťami (Derham, Morgan, Paulin, 2010). Čas, ktorý trávi rodina spoločne je tiež výchovou detí. Je len na rodičoch, ako sa budú venovať svojim deťom a ako tento spoločný čas strávia. Podľa môjho názoru dnešná doba a jej vymoženosti, dovoľuje mladým ľuďom tráviť veľa času s rodinou, ale aj naopak oberajú rodinu o spoločné chvíle. Je však otázne, či to rodiny využívajú a hlavne ako ten čas

strávia. Inak strávený čas je pri internete a televízii a inak nejakou spoločnou rodinnou činnosťou. Myslíme si, že práve táto voľba je len na rodičoch a na tom akým smerom sa bude uberať ich čas trávený s deťmi. Dôležité pri výchove detí je aj **prostredie** v ktorom vyrastajú. **V širšom zmysle** pod pojmom výchovné prostredie rodiny rozumieme demografické, psychologické, kultúrne a ekonomické podmienky, životný štýl, hodnotovú orientáciu a modely výchovy v rodine. Ide o zámerné výchovné prostredie, ktoré vzniká bez cieľavedomého pôsobenia. **V užšom zmysle** ide o podnetnosť uvedených podmienok v interakcii s výchovným procesom, cieľmi rodinnej výchovy a štýlmi výchovy (Možný, 2008). Výchovné prostredie je pre deti dôležité. Podľa toho v akom prostredí sú deti vychovávané, tak si dokážu osvojiť to, čo sa im snažia rodičia vštepiť. A to sa neskôr odrazí aj na ich charaktere. Kvalita výchovného prostredia rodiny predstavuje v zahraničnej a domácej literatúre široké názorové spektrum: od globálnych otázok výchovy v rodine cez typológiu rodičovských pozícií či modely, štýly výchovy, hodnotovú orientáciu, **kvalitu rodičovstva (dobré spolužitie rodičov), pokojnú atmosféru v rodine, až po akceptáciu detí a lásku rodičov k nim**. Patrí sem aj množstvo informačných a vzdelávacích podnetov rozvíjajúcich osobnosť dieťaťa, životný štýl a hodnoty i etické normy, ktoré rodičia preferujú (Bakošová, 2008). Výchove by sa rodičia mali venovať s vážnosťou. Nemali by deti nechať tráviť ich voľný čas, len tak bez motivácie, ale mali by sa im naplno venovať a usmerniť ich. Pretože podľa nášho prieskumu v našom okolí, deti dnes trávajú veľa času sami a rodičia sa im nevenujú tak ako by mali. Rozhovor s ľuďmi, s ktorými sme sa rozprávali na túto tému z hľadiska minulosti, nám jednoznačne dal odpoveď, že rodičia sa viac venovali svojim deťom v minulosti ako dnes.

Rodinné prostredie je súčasne prostredím, v ktorom dochádza na jednej strane k nezámernému výchovnému pôsobeniu na členov rodiny (napr. vplyvom kultúrnych podmienok) a na druhej strane sa v ňom realizujú funkcie rodiny (napr. výchovná). Súčasťou spoločenského prostredia, ktoré výrazne ovplyvňujú sociokultúrny rozmer rodinného prostredia, je aj *kultúrne*

prostredie, zahŕňajúce výsledky historickej činnosti človeka. Z psychologickej stránky ho môžeme vnímať ako svet symbolov (dobra, lásky, pravdy, zmyslupnosti, života...), podnecujúcich človeka k špecificky ľudským prejavom. Symboly sú sprostredkované v prvom rade rodinou, do ktorej sa dieťa narodí. S poznávaním kultúrneho prostredia vlastnej rodiny si dieťa zároveň osvojuje spôsoby správania sa a cítenia v procese nazývanom *socializácia*. Človek nie je stvorený pre život samostatne, a preto je pre neho sociálny kontakt prioritnou potrebou (Kraus, Poláčková, et al., 2001).

Každá rodina sa pohybuje vo vlastnom prostredí a má vlastné pravidlá. Je dobré ak rodina dodržiava určité etické normy a pravidlá. Rodina má tieto svoje pravidlá a tie nazývame **rodinný kódex** (De Singly, 1999). Tento kódex má vplyv na správanie sa príslušníkov rodiny. Sú tam zahrnuté určité nepísané pravidlá, ktoré členovia rodiny dodržujú. Je dobré ak sa vie čo sa smie a čo nie. Pomáha to spolunažívaniu členov rodiny a podľa našej skúsenosti aj predchádzaniu konfliktov. Tieto konflikty, ktoré vznikajú sú v každej rodine rôzne a myslíme si, že príčinou ich vzniku sú aj zmeny v spoločnosti. Máme na mysli zmeny ako sú napríklad to, ako sa vníma určité správanie a vystupovanie v spoločnosti, čo je dovolené a čo zas odsudzované. A preto sa aj tento kódex postupne tak, ako aj rodina mení podľa spoločenských, rodinných potrieb, ale aj podľa potrieb jednotlivých členov rodiny.

2.2 Metódy rodinnej výchovy

Osobitosť výchovy v rodine je aj v jej emocionálnom pôsobení na deti. Práve v emocionálnom základe spočíva výber a efektívnosť použitých výchovných metód v rodine. Rodičovské výchovné umenie vyvrcholí hlavne v ovládaní výchovných postupov a nástrojov pri priamom výchovnom pôsobení, sprevádzaní a usmerňovaní dieťaťa.

Vojny, násilie, prírodné katastrofy, boj človeka o moc, kríza hodnôt, to všetko sú faktory, ktoré vedú k deštrukcii človečenstva. Rast poznatkov a

informačných technológií zase prispievajú k obmedzenej komunikácii medzi ľuďmi. Predchádzajúce obdobie, ktoré posilňovalo kolektivismus, má dnes za následok krajné presadzovanie individua a jeho potrieb. Neschopnosť zladit' individuálne a spoločenské potreby, vplyv mediálneho násillia rozkladajú pozitívne ciele výchovy. Ak k tomu pridáme osem smrteľných hriechov civilizovaného ľudstva podľa K. Lorenza (funkčné poruchy živých systémov, preľudnenie, devastácia prostredia, beh o preteky so sebou samým, vyhasnutie citov, genetický úpadok, rozchod s tradíciou, nekritická poddajnosť, jadrové zbrane) či otázku „, mať alebo byť “ postavenú E. Frommom, uvedomujeme si zložitost' cieľavedomej zámernej výchovy a jej účinkov ešte viac. Pretože ako vedieť, nezámerých vplyvov makroprostredia je mnoho (Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřiková, 2008). Okolie dokáže na dieťa vplývať veľkou silou. Preto je dôležité vo výchove použiť tie správne metódy, aby sme dokázali tento vplyv potlačiť.

Všeobecne pojem metóda chápeme ako cieľavedomý postup umožňujúci rozvoj špecifických vedomostí, postojov a zručností významných z hľadiska plnenia úloh manželského a rodinného života a rodičovskej výchovy. Najväčšie uplatnenie vo výchove v rodine majú metódy ako: **metóda kladenia požiadaviek, metóda presvedčovania, metóda precvičovania, metóda povzbudzovania, metóda poskytovania kladného vzoru a príkladu** (Potočárová, 2008). Je dobré ak rodič využije vo výchove niektorú metódu, ktorá mu pomôže usmerniť dieťa tým správnym smerom. Metódy tak sú nápomocné nie len rodičom, ale aj deťom. Myslíme si, že pomocou nich sa rodič dokáže vhodnou cestou priblížiť ku svojim deťom a budovať si s nimi vzťah. Z iného pohľadu sa metódy výchovy, ktoré majú vzťah k rodinnej výchove, členia na: **slovné** (vysvetľovanie, presvedčovanie, sugerovanie), **názorné** (demonštrácia, ukážky, príklady), **činnostno-praktické** (cvičenie, nácvik, výcvik, tréning), **hodnotiace metódy** (odmena, trest, povzbudenie) (Potočárová 2008). Metódy majú veľký význam pre rodičov, ale aj pre ich deti. Pomáhajú im zvládať výchovu a deťom pomáhajú viac chápať prečo od nich rodičia niečo vlastne chcú. Svoje uplatnenie si v rodine nájdu aj také

metódy, ktoré majú didakticko-metodický charakter. Z nich sú dôležité tieto: **metódy vzdelávania** (rozhovor , diskusia), **výkladovo ilustratívne metódy** (prednáška, demonštrácie), **problémové** (prípadové štúdie), **tréningové a výcvikové metódy** (hranie rolí, hry) (Potočárová 2008). Môžeme vidieť, že rodičia majú množstvo metód na výber, ktoré im pomáhajú zvládnuť výchovu ich detí. Je na každom zvlášť ktorú z nich si vyberie. Nie je však ľahké vybrať tú správnu metódu. Treba ich starostlivo vyberať podľa jednotlivých fáz, výchovno vzdelávacieho procesu. Dôležitou skupinou metód, ktoré majú opodstatnenie v pedagogike rodiny, tvoria **metódy výchovného pôsobenia**. K ním zaraďujeme metódu **objasňovania, presvedčovania, príkladovania, cvičenia a zhodnocovania** (Potočárová 2008). Podľa nášho názoru sú popri metódach vo výchove detí dôležité aj **výchovné zásady**. Tieto zásady nám pomáhajú dodržiavať určité pravidlá vo výchove a trocha nám ju uľahčujú. Zásady sú zároveň aj pravidlá na organizovanie výchovného procesu, na výber obsahu a prostriedkov výchovného pôsobenia. Zásady úzko súvisia aj z metódami výchovy. Kým zásady nám vyjadrujú zákonitosti výchovného procesu, tak metódy nám zase poukazujú na najúčelnejšie výchovné postupy a prostriedky výchovnej práce. Rodičov často inšpirujú vo výchove vlastných detí, myšlienky a postupy, ktoré si osvojili od svojich rodičov, alebo od iných ľudí. Každá rodina si osvojuje svoje metódy a zásady výchovy. Podľa toho môžeme určiť aj o aký typ rodinnej výchovy vlastne ide. Rodičovstvo nie je ľahké. Niektorí to zvládajú lepšie, niektorí naopak horšie. Je dobré ak každý rodič má aspoň malú znalosť o tom, ako vychovávať a aké metódy použiť. Stáva sa aj, že rodičia pri výchove niekedy využívajú výchovné metódy a zásady aj bez toho, aby si to vôbec uvedomovali.

2.3 Výchova ako historický fenomén

Výchova v rodine je jednou z foriem výchovy detí a mladých ľudí, ktorá zahŕňa cieľavedomé pedagogické pôsobenie rodičov a pôsobenie podmienok rodinného života na osobnosť dieťaťa. Je spätá so vznikom rodiny a celú

stáročia bola jedinou formou výchovy detí v spoločnosti. Postupné hromadenie skúseností a poznatkov z výchovného pôsobenia prispelo k formovaniu pedagogických názorov na výchovu detí, na úlohu rodiny v príprave detí na život a prácu v konkrétnych sociálnych podmienkach. Výchova človeka sa neuskutočňuje vo vákuu, ale je vrastená do komplexného historického diania, preto sama je historickým fenoménom. Každé historické obdobie má svoju vlastnú tvár – či už kultúrnu, alebo pedagogickú, svoje vlastné úlohy a impulzy a svoje konkrétne danosti. Všetky môžu byť samy o sebe jedinečné, no súčasne existujú v širokom historickom kontexte. Hoci výchovné otázky a výchovné riešenia súčasnosti možno jednoducho dedukovať a prevziať z minulosti len v malej miere, sotva ich možno skutočne pochopiť a posúdiť bez poznania historických súvislostí (Somr, 1987). Výchova sa taktiež prispôbovala dobe. Náš názor je, že dnes už vychováваме deti s inými hodnotami, s inými pravidlami ako napríklad pred storočím. Uviedli sme, že výchova je historický fenomén, a preto aj rodinná výchova mení svoje pravidlá podľa doby.

Korene pedagogických problémov súčasnosti siahajú dokonca veľmi často hlboko do minulosti. Ako príklad môžeme uviesť jazyk: v dnešnom jazyku je zachované myslenie a cítenie predchádzajúcich generácií. Podobne aj v dnešnej pedagogike sú „zachované“, i keď pozmenené, ale predsa akosi zachované – vôľa a zápasy, biedy a výkony predošlých období. Podľa nás prítomnosť s jej mnohotvárnosťou, napätiami a ťažkosťami, vrátane v oblasti pedagogiky, vôbec v skutočnosti nepochopíme, ak nevieme a nemáme neustále na zreteli, ako sa vivíjala z minulosti. V organizácii školstva, v učebnej látke a vo vyučovacích metódach, v situácii každého jednotlivého žiaka, ako aj v názoroch jeho okolia, ktoré ho formujú v pedagogických otázkach a diskusiách našej doby, sa vychovávateľ stretáva s minulosťou oveľa viac ako len s prítomnosťou, a nemôže sa zaoberať bez poznania jej historických koreňov a súvislostí. Názory na výchovu a vzdelávanie a ich historický vývoj môže chápať dvojako:

- v širšom zmysle slova: obsahujú názory všetkých mysliteľov, filozofov, teológov, politikov, vedcov, spisovateľov a umelcov,

- v užšom zmysle slova: názory, ktoré zohrali úlohu pri vyčleňovaní pedagogiky ako vednej disciplíny z filozofie, teológie, psychológie, sociálnych teórií – názory významných pedagógov, reformátorov školstva a školských systémov (Kraus, Poláčková, et al., 2001). Výchova, či už doma alebo v škole čerpá predovšetkým z minulosti. Čerpá ich z mnohých disciplín a zároveň ich môže doplniť o novšie aktuálnejšie poznatky.

Od začiatku šesdesiatych rokov sa objavuje stále väčší počet vývojovo a historických a inštitucionálnych výskumov rodiny, ktoré sa stávajú zhruba na šesdesiat rokov centrálnou témou výskumu rodiny. Východiskovým bodom inštitucionálneho výskumu rodiny bolo vedecké porovnávanie manželského, rodinného, vlastníckeho práva. Súčasná spoločnosť kladie stále sa zvyšujúce požiadavky na človeka a výchovný proces. Výsledky priemyselného pokroku, rozvoja vedy a techniky v priebehu celého uplynulého storočia, viedli k ilúzii, že ľudstvo je na ceste k neobmedzenej produkcii a k neobmedzenej spotrebe, že technika robí ľudí všemohúcimi, veda vševedúcimi (De Singly, 1999). Náš názor je, že je veľmi zložitú spojiť výchovu, rodinu a prácu. Ale na druhej strane nie nemožné. Na človeka sa kladú veľké nároky doma, ale aj v spoločnosti. Preto by sme si mali určiť čo je pre nás a našu rodinu v dnešnej dobe podstatné a viesť rodinnú výchovu tým správnym smerom. Každá doba sa vyznačuje určitými znakmi. Tejto dobe prináleží pragmatickosť. Už J. Dewey upozorňoval na potrebu orientácie na prax. Výchovná prax v súčasnosti upozorňuje na stagnáciu teórie výchovy. Tí, ktorí sa podieľajú na praktickej výchovnej činnosti, hľadajú odpovede na mnohé otázky teórie výchovy. Začiatkom 90. rokov 20. storočia dali výchovnej praxi odpoveď teoretické humanistické pedagogické koncepcie, prijatie dokumentu Dohovor o právach dieťaťa, rozvíjanie alternatívnych pedagogických smerov a hnutí, rozvíjanie pedagogiky 20. storočia. To všetko otvorilo nové pohľady na výchovu a poukázalo na jej diferencovanosť (Chorvát, 2002).

Spoločenská determinácia výchovy nadobúda špecifické problémy práve v dobe, ktorú prežívame, na prelome tisícročia. Už sama okolnosť, že sa jedná o tak pozoruhodné obdobie vo vývoji ľudskej spoločnosti núti k zamysleniu.

Časové determinanty vsadzujú konkrétnu výchovnú situáciu do istých spoločensko-historických súvislostí, samotný čas je niekedy vymedzovaný presne (učebné programy), inokedy je to záležitosť náhodná (v rodine, výchovné situácie vo voľnom čase). Kultúrne dedičstvo a aktuálna kultúra sa stáva obsahom výchovného procesu v podobe predávaných poznatkov, ale tiež noriem, pravidiel chovania, hodnôt morálnych a umeleckých. Výchovný proces sa nemôže vymknúť z rámca kultúry danej spoločnosti, nemôže ju prekročiť. Civilizačné hodnoty, materiálna kultúra, technický komfort, ktoré sú podmienkou a výsledkom spoločenskej organizácie (štát, právo, rodina, spoločenské skupiny), komunikácia (reč, písmo), práca (výroba, technika, ekonomika) a poznanie (skúsenosť, využitá veda) môžeme považovať skôr za prostriedok k sebarealizácii človeka v ľudských možnostiach, než priamo za cieľ ľudskej sebarealizácie. V tejto oblasti vznikajú dnes obzvlášť zložité podmienky, ktorými je výchova determinovaná (Keller, 1992, s. 116).

Pedagogika a výchova by mala reagovať aj na ďalšie zmeny sprevádzajúce vývoj spoločnosti a súčasnej reality. Aktuálnou kapitolou samou o sebe je problematika multikultúrnej výchovy. A tým sa opäť otvára jeden z vážnych problémov pre výchovu. Je to dané do istej miery i historicky. Prejavy etnickej neznášanlivosti, ktorej sme svedkami u mladej generácie, sú však i dôsledkom súčasného hodnotového systému postmodernej spoločnosti. Myslíme si, že zmeniť túto situáciu je možné postupne prostredníctvom výchovy a osvedy. Výchova ako antropologická záležitosť sa celoživotne týka všetkých ľudí (Keller, 1992). Výchova má dlhú históriu a veľký vplyv na vychovávaných. Pri jej správnom pôsobení dokážeme veľa zmeniť a veľa napraviť. Poznatky o výchove z minulosti nám dokážu pomôcť aj dnes. Pomocou nich sa môže vyhnúť chybám a zdokonaľiť výchovné pôsobenie.

3. HISTORICKÝ VÝVOJ RODINY

3.1 Rodina v starovekom Grécku

Tak ako sa vyvíja rodina dnes, tak sa vyvíjala aj v minulosti. Aj v starovekom Grécku mala rodina svoje špecifiká. Grécko svojou filozofiou, vysokou kultúrou, mocensko -politickými inštitúciami pravdivo ovplyvnilo dobový i neskorší rozvoj pedagogického myslenia.

Charakteristickým znakom gréckej výchovy a aj gréckej rodiny, je zdravý vyvážený naturalizmus, ktorý vyplíva z gréckej povahy gréckeho človeka, jeho lásky k slobode, ale aj z filozofických náhľadov Grékov na posmrtný a pozemský život (Srogoň, Cach, Mátej, Shubert, 1981).

V starovekom Grécku spolu žili muži aj ženy v skupine a existoval voľný výber partnerov. Deti narodené z týchto zväzkov boli spoločné a aj ich výchova bola spoločná. Matky v tomto spoločenstve mali k deťom bližšie. Rodina tu tvorila najmenšiu spoločenskú sociálnu jednotku. Rodina bola prototypom hierarchie a pevnej usporiadanosti. Rodina v tomto období bola silne patriarchálna. Ženy v rodine boli podriadené (Matoušek, 1993). Keďže prevládal patriarchát, tak práve muži boli slobodnými občanmi, patriarchovia svojich klanov a rozsiahlych domácností, v nich vládli despotickou mocou. Synovia slobodných občanov chodili do škôl, zatiaľ čo dievčatá sa od svojich matiek učili tkáť a vykonávať domáce práce. Chlapci sa začínali od 6 alebo 7 rokov učiť čítať, písať, tancovať, venovali sa hudbe a atletike. Písali na voskové tabuľky rydlom zvaným ako stilus. Vedomá výchova sa realizovala len u šľachty, išlo pri nej o pestovanie tela a ducha na rozhodného, odvážneho a v spoločenskom styku obratného bojovníka (Somr, 1987).

Grécka výchova mala viacero stupňov: obdobie heroickej výchovy, spartánska výchova, aténska výchova, výchova v helénskom období. Obdobie heroickej výchovy sa odohrávala v rodinách a na zhromaždeniach. Spočívala v osvojovaní si mytológie, histórie, bájí, ale aj filozofie a v

praktickom napodobňovaní životných situácií. Obdobie heroickej výchovy zasahovalo aj do chodu rodín. Vo vznešenejších rodinách dostávali chlapci i telesnú a vojenskú prípravu, nevyhnutné poznatky z medicíny a práva, cvičili sa v rečníctve, speve, hre na gitare. Vychovávalo sa v rodinách a na zhoromaždeniach. Najväčšiu úlohu v tomto období zohrala Homérova poézia. Po dlhý čas ovplyvňovala grécku výchovu. Básnik tu vystupuje ako „vychovávateľ“ svojho ľudu. Homérov epos sa v priebehu celej antiky chápal ako kniha života a učebnica pre mladých i starých. Už v heroickom období rozhodujúci vplyv na výchovu nadobudol rozvoj filozofického myslenia . (Srogoň, Cach. Mátej, Schubert, 1986).

Obrázok 1: Grécky reliéf znázorňujúci rodinu

Zdroj: Wikipedia, The Free Encyclopedia.

Tento obraz zvyrazňuje, lásku gréckej matky ku svojim synom. Matky v tomto období mali s deťmi veľmi blízky vzťah.

Gréci sa vo vzdelávaní usilovali o všestranné vzdelanie a orientovali sa na využitie vedomostí v praxi. Chceli poskytovať vyššie všeobecné vzdelanie, čím sa stali jeho skutočnými zakladateľmi. Požadovali úplné vzdelanie ako občiansku cnosť, ktoré sa malo poskytnúť pomocou štyroch predmetov: gramatika – poznanie reči a jej stavby, dialektika – nácvik používania slov, ako prejav a replika, rétorika – umenie prejavu, presvedčivo niečo dokázať a

presadiť, občianska náuka – poznatky z najdôležitejších oblastí, ku ktorým patrila aritmetika, geometria, astronómia a hudba (Somr, 1987).

V Grécku mestské štáty formovali atmosféru mravného života a človek, ktorý si plnil svoje občianske povinnosti, bol považovaný za dobrého človeka. Grécku výchovu výrazne ovplyvnila ich filozofia, ale aj ich história a mitológia. Dávali prednosť predovšetkým morálke. To všetko malo dopad a vplyv na uskutočňovanú výchovu v Grécku,

3.2 Rodina v starovekom Ríme

Život v Ríme sa v mnohom podobal súčasnému životu. Zhodnými znakmi boli napríklad niekoľkoposchodové domy, dopravné problémy, nakupovanie, skládky odpadu, zhon a ruch. V Ríme sa často stretávali a zhromažďovali ľudia z celej Ríše. Dorozumievali sa dvoma jazykmi: latinčinou a gréčtinou. Fungovalo tam peňažné hospodárstvo, žila tam spoločnosť s rozdielnymi vrstvami, uplatňovali sa rozmanité vierovyznania – vyznávalo sa niekoľko rôznych náboženstiev.

Pôvodná výchova detí bola v rodine. Otec sa staral o telesnú zdatnosť syna, matka učila deti čítať, písať, počítať. Pre potreby ríše táto výchova nestačila. Preto zakladali najprv súkromné elementárne školy. Základnú školu navštevovali deti od 7. do 12. roku života. Deti – chlapcov a dievčatá, učili čítať a písať, rátať a poznávať zákony (Srogoň, Cach. Mátej, Schubert, 1986).

Povahu prvej výchovy v Ríme determinovali odlišné činitele ako výchovu v Aténach. Nehostinná príroda nútila Rimanov vytvoriť utilitárne formy hospodárstva, politického a kultúrneho života. Od samého začiatku ich štátu (8.str. pred n. l.) i v ďalšom procese zjednocovania okolitých kmeňov nebolo času na abstraktné teoretické úvahy ani na rozvíjanie estetických zážitkov. Životné podmienky nútili Rimanov aj vo výchove rozvíjať fyzickú zdatnosť, pevnú vôľu, rešpektovať zákony a právne zvyklosti. Tieto aspekty výchovy sa odrážajú aj v rímskej rodine a dominujú v každom z troch

vývinových štádií rímskeho štátu, i keď sa v každom podľa potreby prispôsobujú (Srogoň, Cach, Mátej, Schubert, 1986).

Starorímska výchova a rodina bola preniknutá vážnosťou, prísnosťou, vojenským duchom a disciplinovanosťou. Výchova roľníkov i bojovníkov prislúchala po 7. roku (doposiaľ matke) otcovi, ktorý mal neobmedzenú moc nad deťmi. Priučal ich práci na poli, dozerat' na otrokov, riadiť ich prácu a

Obrázok 2: Rímska rodina

Zdroj: Rímske cisárstvo, Septimius Severus.

Obraz znázorňuje bohatú rímsku rodinu. Odráža disciplínu, ku ktorej boli deti vedené. Môžeme si všimnúť zdatnosť chlapcov, ktorý boli vedený od detstva aj vojenským výcvikom.

zaobchádzať so zbraňou. Zoznamoval ich aj s právom politikou a vojenským remeslom. Matka na rozdiel od aténskej, bola veľmi vážena. Poskytla deťom základy gramotnosti a učila ich spievať náboženské a vojenské piesne. Okrem rodiny miestom výchovy bolo aj Fórum kde synovia sprevádzali otca na zhromaždenia Rimanov a tu sa zoznamovali zo zákonmi napísanými na 12 tabuliach. V roku 450 pr.n.l, práve v týchto tabuliach prehlásili, že rodina je

základnou jednotkou spoločnosti. Od 17. roku si mládenci na znak dospelosti obliekali mestkú tógu a zúčastňovali sa na verejnom živote (Srogoň, Cach, Mátej, Schubert, 1986).

Rodinná výchova sa udržiavala najprv v rukách roľníckej matky, ale od 7. roku v rukách otca, ktorý nestačil zvládnuť úlohy, vyplývajúce zo správy štátu. Túto úlohu zverili preto najprv súkromným elementárnym školám, ktoré zakladali v súkromných rodinných domoch, alebo pri chrámoch. V cisárskom Ríme zámožnejší rodičia posielali deti do vyššej školy, kde sa učilo dvojjazyčne – po latinsky a po grécky. (Srogoň, Cach, Mátej, Schubert, 1986).

Výchova mladého Rimana bola už v rodine účelná a praktická. Odkladali sa v nej predovšetkým spoločenské potreby. Prenikla do nej vážnosť, prísnosť a dbali na disciplinovanosť. Cieľe rímskej výchovy sa odrážali od potrieb doby a obdobia v ktorom sa grécko nachádzalo.

3.3 Rodinná výchova v Sparte a Aténach

3.3.1 Spartánská výchova

Výchova v Sparte nebola ľahká. Vyžadovala veľkú disciplínu a silu. V mnohom sa podobala perzskej výchove. Neúrodné, močaristé územie Sparty neumožnilo dobrý rozvoj výrobných síl, preto sa predstavitelia tohto mestského štátu upriamili na zaberanie úrody susedom. Ich obyvatel'ov si podmanili a zotročili. Proti búriacim sa otrokom museli v Sparte vydržiavať v pohotovosti armádu. Toto určilo charakter spartánskej výchovy v rodine.

Jej cieľom bolo vychovávať tvrdého vojaka. V tomto smere bola výchova uskutočňovaná tak v rodinách, ako aj v osobitných ústavoch. Výber bojovníkov sa vykonával už pri narodení chlapca. Osobitná komisia ho prehliadla. Ak bol telesne slabý, pohodili ho dravej zveri (Somr, 1987).

Zdravých chlapcov do 7. roku vychovávala rodina, od 7. do 18. roku štátni dozorcovia v táboroch (vyslúžení vojaci). Tu si chlapci zvykali na tvrdý vojenský život. Boli slabo oblečení, bosí, spávali neprikrytí na tvrdom lôžku, hladní, smädní, učili sa znášať zimu i horúčavy. Zvlášťne mali aj kritériá na

morálku: mohli kradnúť, ale nesmel ich pri tom nikto vidieť. Ak ich pri tom chytili, zbili ich až na smrť. Ak pri tom plakali, odhodili ich do priekopy. Ak zomreli bez plaču, postavili im pomník. Okrem zaobchádzania so zbraňami učili sa stručne odpovedať, spievať bojové piesne, prednášať Homérové hrdinské básne. Čítaniu a písaniu venovali malú pozornosť. Od 18. do 20. roku vykonávali výcvik v efébiách, potom 10 rokov vykonávali riadnu vojenskú službu. Až ako 30 roční sa stávali slobodnými a plnoprávnymi občanmi. Sparta sa tak vyformovala ako prvý „policajný“ štát (Srogoň, Cach, Mátej, Schubert 1986).

Obrázok 3: Cvičenie mladých Spartánov, Edgar Dedas.

Zdroj: Wikipedia, The Free Encyclopedia.

Charakterové vlastnosti sa vyvíjali a upevňovali v bojových hrách, kryptách ,vojnách na ktoré sa s počiatku len prizerali, no neskôr sa i priamo na nich zúčastňovali. Každý mladík z kráľovského alebo aristokratického rodu mal byť schopný bojovať i rozhodovať v rade (Somr, 1987).

V Sparte verili, že žiaduce vlastnosti bojovníka sa dedia po predkoch, ktoré im darovali bohovia. Na základe toho sa mládeži dostávala práve taká výchova, ktorá upevňovala tieto dedičné vlastnosti.

3.3.2 Aténska výchova

Priaznivejšia geografická poloha, blízkosť mora a úrodnejšia krajina umožnili Aténom rýchly rozvoj poľnohospodárstva, remeselnej výroby a obchodu. Okrem pozemkovej aristokracie vznikla tu aj finančná aristokracia. K slobodným občanom Atén patrili aj drobní remeselníci, obchodníci a roľníci. Mali volebné právo a tým aj vplyv na vedenie štátu. Aj tak štyri pätiny obyvateľstva tvorili otroci, ktorých nadobudli vo vojnách, alebo si ich kúpili.

Cieľ výchovy v Aténach a aj v aténskych rodinách vyjadruje pojem „**kalokagatia**“ – harmonická výchova smerujúca k telesnej a duševnej kráse, čo sa dosiahlo mravnou, rozumovou a estetickou výchovou. Na výchovu v rodine štát prideloval matkám na pomoc otrokov, ktorý sa s deťmi hrali. Pre deti v predškolskom veku sa v Aténach vydávali aj pomôcky, bájky a veršičky. Vylúčená bola pracovná výchova, lebo fyzická práca patrila len otrokom. Aj tu platila teória o vrodenných dispozíciách na výchovu danými bohmi len pre bohatých (Somr, 1987).

Deti neboli vzdelávané v rodine, ale navštevovali školy a vzdelávacie inštitúcie. Chlapci navštevovali školy pod vedením učiteľa – otroka (pedagóg: pais = chlapec, agó = vedieť). Rodičom sa ukladá povinnosť posielat' deti do školy. Deti do 7. roku vychovávali v rodine. Školská dochádzka bola od 7. roku veku. Nábožnosť sa vzbudzovala pomocou literatúry a hudby. Výchova nekončila elementárnou školou, ale chlapci vo veku od 16 do 20 rokov sa pod dozorom učiteľa mravouky, telocviku, vojenského cvičiteľa, pripravovali na plnoprávne občianstvo. V 20. roku veku sa stávali plnoprávnymi občanmi. V Aténach boli zriaďované súkromné školy, v ktorých sa mohli vzdelávať aj nižšie postavení slobodní občania. Asi od 6. stor. pred Kr. platila povinnosť pre rodičov posielat' chlapcov do školy od 7. roku veku. V škole mali dostať vzdelanie elementárne, gymnastické a muzické, ktoré im v rodine nebolo poskytované. Od 13. roku veku navštevovali palestru – zápasnícku školu, kde cvičili vzpieranie, beh, skoky, hádzanie diskom, plávanie a pod. Gymnazióny navštevovali iba chlapci z bohatých rodín. Dievčatá vychovávali len v rodine a

len matky, v prácach pre domácnosť, ručné práce, hudba, spev, len zriedkavo ich učili čítať a písať (Somr, 1987).

Žena v Aténach mala podradnejšie postavenie ako v Sparte. Verejné úrady sa obsadzovali žrebovaním, preto každý musel vedieť čítať a písať. Atény si vyžadoval mužov vzdelaných, mravných, fyzicky zdatných vlastencov a občanov, charakterných a všestranne kultúrnych vodcov a zároveň nemilosrdných utláčateľov otrokov. Štát platil za vyučovanie chlapcov, ktorých otcovia padli vo vojne. (Srogoň, Cach, Mátej, Schubert 1986).

Výchova v Aténach bola podobná ako v Sparte- vojenská. Až priaznivejšia vnútropolitická, hospodárska a kultúrna situácia jej určila vznešenejšie ciele.

3.4 Rodina a rodinná výchova v iných obdobiach

Ako sme si už spomenuli, rodina a výchova sa postupom času menila a vyvíjala. Staroveké rodiny sa menili a tak vznikla **rodina v stredoveku**.

V tomto období kresťanstvo nadraduje náboženstvo nad rodinu, zároveň, ale aj určuje prvotné role v rodine. Prevládalo podriadenie žien svojím mužom. Muži ich majú milovať a správať sa k nim slušne a deti majú poslúchať svojich rodičov. V rodine tak panuje vzájomná úcta, celoživotný záväzok a hlavnou úlohou rodiny je plodiť deti (Matoušek, 1993). Stredoveká rodina bola veľmi podriadená cirke. To čo hlásala cirkev bola pravda a bolo to správne. Deti boli vedené k poslušnosti. Rodina v tomto období mala svoju vážnosť a dodržiavala svoje zvyklosti. Ďalšiu podobu rodiny v stredoveku určoval spôsob života. Prevláda tu veľká chudoba a tak sa rodičia uchylujú aj ku odloženiu svojich detí. Rodina je výrobnou jednotkou. Je bežné spolužitie širších rodín a niekoľkých generácií. Pretrváva tu vedúce postavenie muža a podriadenosť ženy. Ich roly v rodine sú rozdelené. Ako sme už spomenuli, rodina je výrobnou jednotkou, ale zároveň je aj výchovnou inštitúciou (Matoušek, 1993). V stredoveku to mali rodiny ťažké. Snažili sa žiť normálne, ale vplyv na ne mala veľká chudoba a na druhej strane, tu boli veľké triedne rozdiely.

V stredoveku môžeme pozorovať na rodine niektoré spoločné znaky s gréckou rodinou, napr. odkladanie detí z nedostatku obživy. Aj toto obdobie malo na rodinu svoj špecifický vplyv. Prejavila sa tu predovšetkým chudoba a veľký vplyv kresťanstva na rodinu, ktorý bol dosť intenzívny.

Vývoj a zmenu v rodine môžeme pozorovať aj v ďalšom období, ktoré nazývame **Novovek**. Novovekú rodinu ovplyvnila predovšetkým buržoázna revolúcia a s ňou spojená ženská emancipácia.

Patriarchálna rodina, tak ako ju poznáme sa začína rozpadáť. Citové potreby členov rodiny boli plne podriadené hospodárskym záujmom (Matoušek, 1993).

Industrializácia a rozvoj priemyslu prenáša prácu z rodiny do tovární. Deťom sa zaviedla povinná školská dochádzka, ktorá v stredoveku nebola. Do pracovného pomeru, mimo domácnosti vstupovala žena čoraz viac a tak muž prestal byť jediným živiteľom rodiny. Došlo tak k výraznému narušeniu tradičného rozdelenia ženských a mužských rolí, tak ako sme ich poznali doteraz. Postupne sa takáto rodina dostáva do podoby súčasnej rodiny.

Typ súčasnej **modernej rodiny** je založený na rovnoprávnom vzťahu muža a ženy. Sociálne zmeny v našom civilizačnom okruhu aj individuálne životy všetkých jej členov, vyvolávajú nutne ďalšie zmeny a po rodine modernej nastupuje postmoderná rodina (Možný, 2006).

„Rodiny **postmodernej doby** sú zakladané kôli uspokojovaniu citových potrieb partnerov (nie detí !) Stabilita týchto rodín preto stojí a padá s citovou bilanciou partnerského vzťahu. Rodina je viac privátnym podnikom. Dieťa je predovšetkým citovou investíciou. Investícia veľká a nevratná (Matoušek a kol., 2003)”. Súčasnú rodinu začínajú spoložitím dvoch dospelých partnerov. Tradičné rodinné správanie slabne. Už nie je pravidlom, že ak je žena tehotná musí byť bezprostredne svadba. V 20-tych rokoch prišli nové možnosti, a aj rodičia, ktorý sa venovali predtým len rodine, začali meniť svoje postoje a to tak, že začali cestovať a venovať sa koníčkam.

Medzi postmodernou a modernou rodinou vznikli určité rozdiely. Prejavilo sa to v štruktúre, funkciách, legitimizácii, autorite, v základnom kapitále, v

usporiadaní rolí, v diskurze a v medzigeneračných prenosoch. Znamená to, že kým štruktúra modernej rodiny bola nukleárna, manželská, štruktúra postmodernej rodiny bola variabilná a individualizovaná. V modernej rodine prevládali funkcie starostlivosti a citové, v postmodernej zostali len citové. Autorita v prvej bola funkčne segregovaná, v druhej rodine bola individualizovaná, slabá. Kapitál modernej rodiny bol, ekonomický, sociálny a kultúrny, na druhej strane v postmodernej rodine bol len sociálny a kultúrny. Ukázalo sa, že tieto zmeny zasahujú rodiny rôznych sociálnych vrstiev, rôznych subkultúr, v rôznom stupni a v rôznej podobe (Možný, 2006). Môžeme pozorovať, že v postmodernej rodine sa začína prejavovať vplyv doby. Každý v nej sa venuje prevažne sebe a svojej rodine a na známich a priateľov postupne neostáva čas. Myslím si, že generačné vzťahy v rodine sú aj napriek všetkému dnes veľmi dobré, aj keď vplyv doby na rodinu bol a aj je stále veľmi silný. Sú ľudia a rodiny, ktorý aj napriek všetkému dodržiavajú svoje rodinné zvyklosti, držia ju v celku a nájdu si čas aj na priateľov a rodinu.

V minulosti mali ľudia viac času pre svoju rodinu, ale aj pre svojich známich. Dnes môžeme vidieť, že toho času je už menej. Všetky tieto zmeny nám prináša spoločenský vývoj. Dovoľuje nám to doba aj technológia. V minulosti rodina držala viac spolu a vzťahy sa tak často nerozpadávali, ako je to v súčasnosti. Rodina prešla od staroveku, stredoveku cez novovek až po modernú dobu obrovskými zmenami. Menili sa ľudia, pravidlá a spoločne s nimi aj rodina. Pohľady na vplyvy, ktoré ovplyvňujú samotný vývoj človeka a jeho priebeh životom, následne i životom v rodine, sú rôzne. Na jednej strane vplyv doby a na strane druhej situácie, ktoré zasiahnu do osobnosti jednotlivca, ktorý je základnou jednotkou budúcej rodiny. Jeho vnútorné hodnoty, tie ktoré sa mu vštepili v rodine, sa zobrazujú v hodnotách jeho budúcej či súčasnej rodiny. Dnes už nie sú deti vedené k týmto základným hodnotám. Rodina sa mení a vytvára sa úplne nová s úplne novými hodnotami a pravidlami. Je len na nás, ako hlboko dovoľíme vplyvom doby preniknúť do vŕtra našich rodín a ovplyvniť ju.

ZÁVER

V dnešnej dobe je samotná rodina veľmi ovplyvňovaná spoločnosťou. Pre všetkých ľudí a pre budúcnosť je veľmi dôležité dodržiavať tradície a je treba vážiť si rodinu a rodinnú výchovu. Alex Haley o rodine povedal: „Nech už to berieme akokoľvek, rodina je spojená s našou minulosťou a mostom k našej budúcnosti“. Každý človek vyrastal v rodine. Vždy sa rodina prispôbovala dobe a zase naopak doba mala veľký vplyv na rodinu. Rodičia často vychovávajú svoje deti s nádejou, že aj oni raz budú rodičmi a budú mať svoju rodinu. V každom historickom období sa nachádzala rodina, ale jej funkcie, metódy výchovy a všetko čo ju ovplyvňuje sa každým obdobím spolu s ňou menili, podľa potrieb spoločnosti a rodiny. Rodina, ako taká by pre nás mala predovšetkým byť miestom istoty, spokojnosti, pohody a akýmisi útočiskom. Malo by to byť miesto, kde sa dieťa dokáže zveriť svojim rodičom a taktiež miesto, kde sú rodičia, ktorí sú ku sebe navzájom dobrí a majú sa radi. Áno malo by to tak byť, ale bohužiaľ neplatí to vždy. Stáva sa, že rodina neplní všetky funkcie a tak stráca pôvodný význam. História rodiny a rodinnej výchovy je veľmi zaujímavá a práve v našej práci sme si mohli prečítať, aká bola rodina v určitých starovekých štátoch, čo pre ňu bolo v tom období dôležité a ako sa postupom času menila. Konkrétne historické zmeny v rodine sme si opísali v našej tretej kapitole. Prešli sme rodinou v staroveku, ale aj v novoveku. Postmoderná a moderná rodina sa od seba líšia viacerými faktormi, ktoré sú výsledkom spoločenského vývoja. Tak si dokážeme predstaviť rozdiel medzi terajšou a minulou rodinou a výchovou v nej. Práve to bolo cieľom našej bakalárskej práce. Rodina bude vždy dôležitou súčasťou nášho života. Je to miesto, ktoré nám v tejto uponáhľanej dobe dávalo a vždy bude dávať pocit istoty, porozumenia a bezpečia.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Bakošová, Z., *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita J. A Komenského. Public promotion, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3

Beňo, M., Šimčáková, E., Herich, J., *Rodičia o súčasnej škole*. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva, 2006. ISBN 80-7098-441-4

Cambell, R., *Ako milovať svoje dieťa*. Porta libri, 2011. ISBN 978-80-89067-65-7

Collins, J., *Z dobrého skvelé*. Easton Books, 2006. ISBN 80-8921-70-9-5

Derham, A. Morgan, Paulin G., *Čas pre rodinu*. Spoločnosť čitateľov Biblie, 2010. ISBN 80-967-895-6-2

De Singly, F., *Sociológia súčasnej rodiny*. Portál, 1999. ISBN 80-717-824-91

Havlík, R. Koťa, J., *Sociológia výchovy a školy*. Portál, 2011. ISBN 97-8802-620-042-0.

Chorvát, I., *Premeny rodiny v urbánnom prostredí*. Banská Bystrica: Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií, Fakulta humanitných vied, Univerzita Mateja Bela, 2002. ISBN 80-80-5572-41.

Keller, J., *Nedomyšlená spoločnosť*, 4 vyd. Praha: Doplněk, 1992. ISBN 80-72390-91-0

Kopřiva, P., Nováčková, J., Nevolová, D., Kopřiková, T., *Respektovat a být respektován*. Spirála, 2008. ISBN 978-809-04030-0-0

Kraus, B., Poláčková, V., et al., *Človek, prostredie výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2

Matoušek, O., *Metódy a žízení sociální práce*. Portál, 2003. ISBN 978-80-7367-502-8

Matoušek, O., et.al, *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Portál, 1993. ISBN 978-80-736773-39-8

Možný, I., *Rodina a spoločnosť*. Praha: Slon, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8

Možný, I., *Sociologie rodiny*, 2.vyd. Praha: Slon, 2002. ISBN 80-86429-05-9

Opekarová, O., *Kapitoly z výchovného poradenství*. Praha: Univerzita J.A. Komenského, 2010. ISBN 978-808-6723-96-9

Potočárová, M., *Pedagogika rodiny. Teoretické východiská rodinnej výchovy*. Bratislava: Univerzita Komenského, UK, 2008. ISBN 978-80-223-2458-8

Satirová, V., *Kniha o rodině*. Práh, 2006. ISBN 807-2521-50-0

Sirovátka, T., Hora, O., *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Albert, 2008. ISBN 987-807-326140-5

Sobotková, I., *Psychologie rodiny*. Portál, 2007. ISBN 807-3672-50-2

Somr, M., *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

Srogoň, T., Cach, J., Mátej, J., Schubert, J., *Dejiny školstva a pedagogiky*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986.

Špánik, M., *Sociálna determinácia výchovy v rodine a v škole*. Bratislava: Pedagogická fakulta UK, 1994. ISBN 80-966994-3-1

Tirpák, P., *Rodinná výchova*. Prešovská univerzita, 2010. ISBN 978-80-555-0142-0

Zelina, M., *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. IRIS, 1996. ISBN 80-967013-4-7

ZOZNAM OBRÁZKOV A TABULIEK

Zoznam obrázkov

OBRÁZOK 1: GRÉCKY RELIÉF ZOBRAZUJÚCI RODINU

OBRÁZOK 2: RÍMSKA RODINA

OBRÁZOK 3: CVIČENIE MALDÍCH SPARTĀNOV

Zoznam tabuliek

TABUĽKA1: ZÁKLADNÁ ŠTRUKTÚRA ROLÍ V NUKLEÁRNEJ RODINE

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Alena Ročková

Odbor: Vzdelávanie dospelých

Forma štúdia: Kombinovaná

Názov práce: Rodina ako výchovná inštitúcia a jej historická premena

Rok: 2013

Počet strán textu bez príloh: 47

Celkový počet strán príloh: 0

Počet titulov českej literatúry a prameňov: 21

Počet titulov zahraničnej literatúry a prameňov: 4

Počet internetových zdrojov: 3

Vedoucí práce: PaedDr. Eva Frýdková, PhD.